

DESCOPERIRI NUMISMATICE ȘI ARHEOLOGICE DIN NORDUL BUCOVINEI* (I)

DE

NICOLAI BODNARIUC**, LILIA DERGACIOVA***, MAXIM MORDOVIN****

Abstract:

The article discusses some archeological and numismatic artefacts found in the medieval settlement, which was identified as the old nucleus of the modern village of Oprișeni, situated in the Hliboca district (also called Adâncata district), Cernăuți region, Ukraine. These are Moldovan coins (15 ex.), cloth seals originated from Mechelen and Gdansk (of Tudors rose type) (2 ex.), jewellery: earrings, finger rings, buttons, cloth hook, decorative appliques; household items; religious objects used in cults, as well as fragments of various other objects (48 ex.), which dates back from the end of the 14th century until the modern times. The importance of these objects, as well as the localization of these settlements, is extremely important for the history of the Moldovan medieval Principality. Due to the fact that the current territory of Cernăuți region, known from the written sources as Șipeniț/Șipiniț Land (Țara Șipenițului/Șipinițului) has been part of Moldovan principality since the 14th century. Moreover, the favorable geographic location of this village on the international trade route The Moldovan Route (Drumul Moldovenesc), benefited to the arrival of the goods coming from the south and the north. The existence of these contacts is proven by the detection of coins and decorative objects as well as the customs seals for textiles.

Keywords: *The Șipeniț/Șipiniț Land, The Principality of Moldova, Archaeology, Moldovan Coins, Cloth Seals, Jewellery.*

Zona în care au fost descoperite obiectele în discuție aparține unei regiuni numite în sursele scrise drept „Țara Șipenițului”¹. Aflându-se la est de Carpați, în nordul Bucovinei, actuală regiune a Cernăuțiului din Ucraina, aceasta a fost cuprinsă în triumghiul Cetatea Hotin², Țețino (Cecino)³ și Hmeliov (astăzi satul Carapciu)⁴. Din izvoarele scrise rezultă că Țara Șipenițului, cu centrul în satul Șipeniț/Șipiniț a apărut undeva la finalul secolului al XIII-lea, dezvoltându-se pe parcursul veacurilor XIV-XV. Aflându-se la intersecția drumurilor comerciale, acesta a devenit un centru comercial important de meșteșugari, pierzând din importanța lui abia pe la mijlocul secolului al XV-lea, după mutarea centrului administrativ la Cernăuți, susținut de Cetatea Țețino aflată în imediata apropiere⁵.

Țara Șipenițului a intrat în componența Țării Moldovei undeva pe la mijlocul secolului al XIV-lea. Însă, în literatura de specialitate rămân puțin discutate aspectele legate de statutul politico-administrativ al acestei regiuni față de Principatul Moldovei, precum și anii de intrare și de ieșire a acestor pământuri de sub administrația moldovenească⁶. Nici noi nu vom insista asupra acestor detalii. Vom menționa doar că, datorită

* Studiul dedicat sigiliilor vamale pentru textile a fost elaborat cu sprijinul Grantului Național Maghiar NKFI PD 115912.

** Școala Medie Oprișeni; nicolaibodnariuc@ukr.net.

*** Biblioteca Academiei Române; dergaciova.lili@gmail.com.

**** Universitatea Eötvös Loránd Budapesta ; mordovin.maxim@btk.elte.hu.

¹ GIURESCU 1967: 64-66; OCHERKI 1987: 11.

² GIURESCU 1967: 233-242.

³ GIURESCU 1967: 310-313.

⁴ GIURESCU 1967: 230-233; BĂRNEA 1984: 54; PURICI 1996: 357.

⁵ POLEVOJ 1979: 60-61.

⁶ Astfel de probleme a încercat A. Pinzar să le rezolve în lucrarea recent apărută (PÎNZAR 2016). Vezi, de asemenea, BALUH 2008: 150-157; BALUH 2010: 27-39, cu bibliografie.

materialului numismatic și arheologic, pot fi precizate sau, cel puțin, conturate, unele aspecte legate de această problemă.

Pe parcursul ultimelor decenii, în zona satului Oprișeni (ucr. Опришени) din raionul Hliboca (întâlnit și sub forma raionul Adâncata) al regiunii Cernăuți și împrejurimile lui au fost întreprinse investigații de diferită natură în scopul de a depista și păstra vestigiile arheologice și etnografice ce țin de istoria regiunii. Acestea au fost într-o anumită măsură sporite de înființarea cercului de arheologie, dar și a acțiunilor luate de Muzeul școlar de Arheologie și Etnografie „Maximilian Hacman” din sat, deschis în anul 2003. În urma acestora, un grup de absolvenți ai Facultății de Istorie din Cernăuți, îndrumați de coautorul acestui articol (N. Bodnariuc) și S. Pivovarov au depistat obiecte arheologice de diferită natură, printre care se află un eșantion consistent de emisiuni monetare ale unor țări, ceramică, sigilii vamale, obiecte de podoabă și de uz casnic, fragmente de arme de foc etc. Totodată, concentrarea acestor vestigii în teren a permis evidențierea câtorva situri arheologice, rămase complet necunoscute până atunci. Printre acestea se enumără:

1. Oprișeni, vatra veche a satului, aflată pe malul drept al râulețului Oprișanca, afluent al râului Cotovăț, în locul numit „Pe Vale”;
2. O așezare medievală dintr-o zonă situată între Oprișeni și satul vecin Stârcea, pe malul stâng al râului Cotovăț, aproximativ la vreo 500-800 metri de la vărsarea acestuia în râul Siret;
3. O așezare medievală de la satul Sinăuții de Jos, nu departe de frontieră, în locul numit „La Huralnia”;
4. O așezare medievală din satul Voloca de pe Derelui.

Ținând cont de materialul bogat și foarte diversificat, ne-am propus să-l publicăm în câteva studii separate. În cele ce vor urma, vom prezenta doar vestigiile arheologice descoperite în vatra veche a satului Oprișeni, ce se află pe malul drept al râulețului Oprișanca, în locul numit „Pe Vale” (Harta 1). Ele se păstrează în Muzeul școlar de Arheologie și Etnografie „Maximilian Hacman” din Oprișeni.

Depistarea acestei așezări s-a făcut în anul 2008 de către unul din autorii acestui studiu (N. Bodnariuc) și S. Pivovarov, la scurt timp după descoperirea aici a unei monede moldovenești de la Bogdan III (Cat. nr. 14), de către săteanul Gheorghe Bezușco. Investigațiile ulterioare au scos la iveală diferite obiecte (și/sau fragmentele lor) din ceramică și metal. Este vorba despre fragmente de ceramică de culoare cenușie și roșiatică, lucrată la roată și ornamentată cu linii incizate adânc, ce alcătuiesc motive asociate cu linii drepte orizontale și linii în val, datată în veacurile XV-XVII⁷. Materialul numismatic este compus din monede ale Imperiului Roman – un denar de la Antoninus Pius (138-161), de tip *Felicitas* și încă unul, de tip neprecizat, probabil tot de la acest împărat⁸; emisiuni ale Hoardei de Aur – un dirhem de la Tokta (1290-1312), bătut la Krim, Caffa sau un alt centru cu anul 690 AH⁹; ale Țării Moldovei – diferite emisiuni care vor fi discutate în rândurile de mai jos (Cat. nr. 1-15); ale Hanatului Crimeea – un acce al lui Mengly Girey II (880-920 AH/1478-1515), emis la Kyrk Er cu an neprecizat¹⁰; ale Imperiului Otoman – câte un aspru al lui Bayezid II (886-918 AH/1481-1512) de la Serez¹¹, Selim I (918-926 AH/1512-1520) de la Kostantaniye¹² și Süleyman I (926-974 AH/1520-1566) de la Edirne¹³, un șahiu de la Murad III (982-1003 AH/1574-1595), bătut la Haleb¹⁴, o imitație după un aspru otoman din secolul al XVI-lea¹⁵, precum și câte o para de la Mahmud I (1143-1168 AH/1730-1754) și Mustafa

⁷ BODNARIUC 2007: 267-268; BODNARIUC 2008a: 121; BODNARIUC 2014: 240.

⁸ BODNARIUC, ISOPESCU 2017: 18-19.

⁹ BOLDUREANU 2014: 367, Nr. 1.

¹⁰ BOLDUREANU 2014: 367, Nr. 2.

¹¹ BOLDUREANU 2014: 367, Nr. 5; BODNARIUC 2018: 19.

¹² BOLDUREANU 2015: 320, Nr. 2.

¹³ BODNARIUC, PIVOVAROV 2009: 8; BOLDUREANU 2009: 350, nr. 9; BODNARIUC 2009: 21; BODNARIUC 2014: 239; BODNARIUC 2018: 19.

¹⁴ BODNARIUC, PIVOVAROV 2009: 8; BOLDUREANU 2009: 350, nr. 9; BODNARIUC 2014: 239; BODNARIUC 2018: 19.

¹⁵ BOLDUREANU 2014: 367, Nr. 6; BODNARIUC 2018: 18-19, cu atribuirea eronată lui Mehmed II.

III (1171-1187 AH/1757-1775), produse la Islâmbol¹⁶; ale Poloniei – câte un triplu groș de la Sigismund III (1587-1632), bătut la Riga în 1592¹⁷ și de la Ștefan Bathory (1576-1586), emis pentru Lituania în 1585¹⁸; ale Ungariei – un ducat, probabil, de la Ludovic I de Anjou¹⁹; un denar de la Maximilian II (1564-1576), bătut la Kremnitz cu anul 1578²⁰; precum și monede din argint și cupru de nominal mic, vest-europene, bătute în veacurile XVI-XVII, dar și cele austriece și rusești, puse în circulație în secolul al XVIII-lea²¹.

De asemenea, aici au fost găsite sigilii vamale pentru textile²² (Cat. nr. 16-17), obiecte de podoabă și de vestimentație – cercei, inele sigilare, nasturi, aplice, cheoturi²³ (Cat. nr. 18-52), obiecte de uz casnic și multe altele (Cat. nr. 53-65). Din stratul vegetal au mai fost adunate vârfuri de săgeți (din secolul al XV-lea), sulițe (XV-XVI), un vârf de lance (XVI-lea), gloanțe de pistol (XVII-XVIII)²⁴ etc. Merită de menționat că, pe lângă obiectele din perioada Evul mediu târziu și Epoca modernă, au mai fost descoperite și altele, din Paleoliticul superior²⁵, din Epoca neo-eneolitică – vestigii ale culturii Cucuteni-Tripolie²⁶, din Prima epocă a fierului – cultura Hallstatt²⁷, precum și artefacte aparținând Culturii tumulilor carpatici și perioadei Evului mediu timpuriu – mai multe fibule datate în secolele II-IV, altele aparținând veacului al VII-lea, precum și un encolpion din secolul al XII-lea²⁸ etc.

Unele dintre materiale numerotate mai sus au fost deja menționate în diferite articole²⁹. Însă, majoritatea acestora nu a fost introdusă în circuitul științific, urmând a fi prezentată în rândurile de mai jos și în Catalogul descoperirilor. Ne referim la monedele emise de Țara Moldovei (Cat. nr. 1-15); sigilii vamale pentru textile (Cat. nr. 16-17); obiecte de podoabă: cercei (Cat. nr. 18-21) și inele (Cat. nr. 22-40); accesorii vestimentare: nasturi (Cat. nr. 41-49), cheoturi (Cat. nr. 50), aplice (Cat. nr. 51-52); obiecte de uz casnic (Cat. nr. 53-56); obiecte religioase și de cult (Cat. nr. 57-62); precum și fragmente ale unor obiecte diferite, cu atribuire mai puțin certă (Cat. nr. 63-65). Celelalte exemplare, și anume, monedele otomane și emisiunile poloneze și ungurești, precum și armele de foc vor fi publicate separat, cu implicarea altor specialiști în domeniu.

Monedele moldovenești. Catalogul colecției cuprinde 15 piese, emise de domnitorii Țării Moldovei de la finele secolului al XIV-lea și până la începutul veacului al XVI-lea, astfel înscriindu-se în perioada clasică de existență a statului cu politică monetară proprie. Cele 15 exemplare țin însă doar de câțiva domni, fiind emise în timpul domniei lui Petru I – Roman I (Cat. nr. 1-2), Alexandru I (Cat. nr. 3-11), Ștefan III (Cat. nr. 12-13) și Bogdan III (Cat. nr. 14-15).

¹⁶ BODNARIUC 2018: 19.

¹⁷ BODNARIUC, PIVOVAROV 2009: 8; BOLDUREANU 2009: 350, Nr. 9; BODNARIUC 2009: 21; BODNARIUC 2014: 239-240.

¹⁸ BOLDUREANU 2014: 367, Nr. 7; BODNARIUC 2014: 240.

¹⁹ Piesa nu a fost cercetată corespunzător, deoarece, la scurt timp după descoperire, a fost vândută de persoana care a găsit-o (BODNARIUC 2008a: 122).

²⁰ BODNARIUC, PIVOVAROV 2009: 8; BOLDUREANU 2009: 350, Nr. 9; BODNARIUC 2009: 21; BODNARIUC 2014: 239.

²¹ BODNARIUC 2008a: 123.

²² MORDOVIN *et al.* 2017: 56-57.

²³ BODNARIUC 2014: 240.

²⁴ BODNARIUC 2008a: 121; BODNARIUC 2014: 240.

²⁵ BODNARIUC 2008a: 117-118.

²⁶ BODNARIUC 2006: 200-204; BODNARIUC 2007: 266-267; BODNARIUC 2008a: 118-119.

²⁷ BODNARIUC 2008a: 116, 119.

²⁸ BODNARIUC 2007: 267; BODNARIUC 2008a: 119-120; BODNARIUC 2014: 240.

²⁹ BODNARIUC 2006: 200-204; PIVOVAROV, BODNARIUC 2006: 226-228; BODNARIUC 2007: 266-271; BODNARIUC 2008a: 116-125; BODNARIUC 2008b: 33-34; PIVOVAROV 2009: 29-30; PIVOVAROV 2009: 19; BODNARIUC, PIVOVAROV 2009: 8; BOLDUREANU 2009: 350; OGUY 2009: 17; BODNARIUC 2009: 19-21; BODNARIUC 2014: 238-242; BOLDUREANU 2014: 363-370; BOLDUREANU 2015: 320; BODNARIUC 2017: 18-20; BODNARIUC, ISOPESCU 2017: 18-20; MORDOVIN *et al.* 2017: 54-57; BODNARIUC 2018: 17-18.

Cele mai timpurii monede, ne referim la primele două exemplare (Cat. nr. 1-2), au fost emise la finalul secolului al XIV-lea și pot fi atribuite, conform opiniilor specialiștilor, domniei lui Petru I³⁰. Însă, în urma investigațiilor recente tindem să susținem ipoteza³¹, care urmează a fi publicată pe larg³², că piesele de acest tip aparțin perioadei post 1391/1392 și, anume, domniei lui Roman I.

Prima piesă în discuție, aflată într-o stare foarte proastă de conservare, fiind deformată și puternic tocită, a fost executată din argint. Acest metal, chiar și de calitate inferioară, a contribuit la păstrarea reliefului celor mai importante elemente, ajutând la determinarea monedei în discuție (Cat. nr. 1). Pot fi observate scutul despicat pe avers și capul de bour pe revers³³, de un anumit stil, cu câteva litere din legendele circulare ale ambelor fețe. Astfel, pe avers literele OM și NS provin de la cuvintele SIMOLDAVIENS sau variantele acestuia, iar pe fața de revers, OVI și ENM – de la cuvintele OVIOVIRLENMS, alcătuite retrograd, din care IRLN reproduce, în mod eronat, numele lui Petru. Piesele de acest tip, după părerea noastră, nu prezintă numele emitentului, ci îl copiază (intenționat cu greșeli), creând doar impresia că au fost emise în timpul lui Petru I. După părerea noastră autorul acestui procedeu poate fi succesorul lui Petru I, fratele său, Roman I. Ipoteza aceasta poate fi susținută prin mai multe argumente, pe care nu vrem să le discutăm aici, unul dintre cele mai de seamă constând în cuplarea acestor emisiuni cu tipurile monetare ulterioare, bătute de urmașul lui Roman I – Ștefan I.

Cea de-a doua piesă (Cat. nr. 2) este din cupru și, probabil, a fost cândva argintată (stratul de pe suprafață nu s-a păstrat în urma procesului de oxidare, iar în urma dezvelirii miezului piesei s-a pierdut o parte din relieful acesteia). În mare parte vizibile sunt imaginile centrale, anume scutul despicat de pe avers și capul de bour pe revers, legenda circulară fiind reprezentată prin câteva litere rămase intacte, anume literele M (de la cuvântul SIM) și VO (probabil de la cuvântul VOIEVOD sau variantele lui), cu semnul de despărțire între ele format dintr-o roză cu cinci petale pe avers. De pe revers, s-a păstrat un fragment de legendă SIM și ETRI (de la numele PETRI). Stilul de elaborare a elementelor centrale și anume a capului de bour, a lujerului terminat cu un element vegetal-floral, precum și forma florilor de crin din cartierul II al scutului ne sugerează că moneda în discuție poate fi plasată în perioada post Petru I. Totodată, ea poate reprezenta și o simplă imitație după monedele originale ale lui Petru I sau Ștefan I, ținând cont de calitatea metalului din care a fost executată.

Domniei lui Alexandru I, sunt atribuite nouă exemplare (Cat. nr. 3-11). Primul de pe listă este un groș de cupru (cu stratul de argintare care nu s-a păstrat) ce ține de tipul I, fiind emis în primii ani de domnie (1399/1400-1402), cu legenda circulară parțial vizibilă, SA și DD(D întoarsă)RV, de la cuvintele SALEXANDERV, pe fața de avers și câteva litere VID(D întoarsă)NS, de la cuvintele SMOLDAVIENSI, pe fața de revers. Se remarcă faptul că litera E de la finalul numelui emitentului și în denumirea țării sunt înlocuite cu poansonul întors pentru litera D (Cat. nr. 3).

Cea mai reprezentativă grupă a acestui emitent este constituită din monedele anepigrafe, șase la număr (Cat. nr. 5-10), emise din cupru și numite în literatura de specialitate, până nu demult, jumătăți de groș de tip V, cu anii de batere 1425-1430. Ele au câteva trăsături aparte care, pe lângă metalul din care sunt produse și litera A la dreapta scutului de pe revers, au o greutate destul de mare, a cărei medie este de circa 0,65 grame, depășind pe cea a jumătăților de groși din argint a celorlalte tipuri monetare. Ceea ce ne lasă să susținem ideea

³⁰ DOCAN 1907: 121-124, 163-167; BUZDUGAN, LUCHIAN, OPRESCU 1977: 55-57; ȘTIRBU 1980, nr. 36-39; PÂRVAN 2002: 197-198, 201; PÂRVAN 2003: 435-436, nr. 8-9; PÂRVAN, CONSTANTINESCU 2001: 628, 633, 639, nr. 36; PÂRVAN, CONSTANTINESCU 2003-2005: 250-260; PÂRVAN, CONSTANTINESCU 2006-2007: 379, 390, nr. 16-17; PÂRVAN 2008: 364, 369-370, nr. 19-20; PÂRVAN, CONSTANTINESCU 2010: 141, 151, nr. 67 etc.

³¹ Ipoteza expusă în DERGACIOVA 2014a: 219.

³² Catalogul numismatic cu titlul provizoriu: L. DERGACIOVA, *Moneta Moldaviensis*, vol. I (sec. XIV), care se află în stadiul final de elaborare.

³³ Discuții legate de repartizarea fețelor monetare ale monedelor moldovenești, emise în secolul al XIV-lea, vezi în lucrarea DERGACIOVA 2019: 108-122.

că piesele de acest tip nu fac parte din categoria jumătăților de groș, ci au fost emise în sistemul pulurilor tătărăști ale Hoardei de Aur și, prin consecință, trebuie să poartă denumirea de pul (plural, puluri)³⁴.

Următoarele două piese de la Alexandru I (cel Bun) au intrat în categoria jumătăților de groș, seria cu greutate redusă. Dintre ele, una, în stare bună de conservare, este de tip cu trei flori de crin în cartierul II al scutului (Cat. nr. 4), iar cealaltă, foarte prost păstrată, nu poate fi atribuită cu precizie unui tip anume (Cat. nr. 11). Totodată, dimensiunea ei, precum și câteva elemente vizibile de pe pastila monetară, ne lasă s-o plasăm în seria monedelor cu greutate redusă. Piesele de acest gen, puțin discutate în literatura de specialitate, după părerea noastră, au fost emise înaintea lansării pulurilor lui Alexandru I și pot fi situate, după calcule preliminare, în perioada 1409-1425/1430³⁵.

Din timpul domniei lui Ștefan III (cel Mare și Sfânt) ni s-au păstrat două exemplare (Cat. nr. 12-13), ambele epigrafe, în valoare de un groș, în stare mediocră de conservare. Una dintre piesele este de tipul I (Cat. nr. 12), fiind emisă undeva în prima jumătate a domniei lui, până la anul 1476. Imaginile centrale sunt bine păstrate, iar legendele circulare ale ambelor fețe sunt parțial recuperabile. Astfel, legenda de avers +MONETA și MO poate fi reconstituită ca MONETA MOLDAVIE sau variantele acesteia, în timp ce legenda de revers +ST și OIEVODA provine de la cuvintele +STEFANVS VOIEVODA. Cealaltă piesă aparține tipului II (Cat. nr. 13), bătut între anii 1476 și 1497. Fragmentarea exemplarului, precum și suprafața destul de tocită, nu ne permit reconstituirea inscripțiilor, vizibile fiind numai MO pe avers, S și EV pe revers. Acestea țin, cel mai probabil, de o variantă a legendelor reîntregite mai sus.

Ultimele două piese moldovenești din Catalogul nostru sunt atribuite lui Bogdan III (cel Chior sau cel Orb) (Cat. nr. 14-15). Ele sunt pe larg menționate în materiale și studii dedicate acestei așezări medievale de către N. Bodnariuc și S. Pivovarov (vezi lista lucrărilor citate în Catalog). Astfel că, ne rezumăm la a preciza doar că monedele de acest gen, chiar și cu starea de conservare destul de proastă, țin de tipul I, având mobile adiacente specifice acestuia (anume roza în dextra capului, formată din cinci puncte/petale). O astfel de mențiune esențială poate contribui la reducerea perioadei lor de emisie și estimarea ei, prin analogie, cu monedele lituaniene ale lui Alexandru Jagiellon, mare duce al Lituaniei (1492-1506) și rege al Poloniei (1501-1506), și ale lui Sigismund I (1506-1548), mare duce al Lituaniei și regele Poloniei, surfrapate cu matrițele monetare ale lui Bogdan III, de tipul I, în jurul anilor 1510-1513³⁶.

Totalizând informațiile despre concentrarea monedelor moldovenești în vatra veche a satului Opișeni, remarcăm apartenența lor la numai acești patru emitenți, ceea ce se datorează câtorva factori. În primul rând, piesele descoperite țin de fazele de producere în masă a acestora. Atât Roman I, Alexandru I, cât și Ștefan III, precum și, într-o anumită măsură, Bogdan III au emis cantități mari de monedă. În comparație cu emisiunile altor emitenți, spre exemplu, cele ale urmașilor lui Alexandru I, din perioada 1432-1457, volumul acestora este mult mai redus și nu alimentează piața internă a Principatului în cantitatea necesară.

În al doilea rând, circulația și pierderea monedelor în discuție corespunde principalelor etape de înflorire a comerțului internațional în direcția Liovului. Ne referim la privilegiile comerciale semnate de Alexandru I, la 3-8 octombrie 1408³⁷ și, ulterior, întărite, cu diferite modificări, de Ștefan III, la 3 iulie 1460³⁸ și Bogdan III, prin tratatul moldo-polon din 1510³⁹.

Foarte importantă ne pare însă prezența la Opișeni a monedelor timpurii, cele emise în vremea lui Petru I și Roman I. Astfel de emisiuni sunt găsite numai în straturile culturale ale așezărilor de la est de Carpați,

³⁴ DERGACIOVA 2013-2014: 154-173.

³⁵ DERGACIOVA 2012: 65-79; DERGACIOVA 2018: 97-112.

³⁶ Pentru problema surfrapărilor vezi DERGACIOVA 2014b: 96-98.

³⁷ COSTĂCHESCU 1932: Nr. 176; ISNSR 1965: Nr. 1.

³⁸ BOGDAN 1913: Nr. CXXXVIII.

³⁹ MARINESCU 1910: 46 (exemplarul polonez este datat în 23 ianuarie, iar cel moldovenesc, în 7 februarie).

majoritatea acestora aflându-se în Țara de Sus a Moldovei, la Baia⁴⁰, Suceava⁴¹, Bacău⁴², Iași⁴³, Piatra-Neamț⁴⁴ sau Roman⁴⁵ și doar câteva în Țara de Jos, la Cetatea Albă⁴⁶. Acest fapt se poate explica prin poziționarea geografică a acestor centre, aflate pe traseul comercial „Drumul Moldovenesc”, cu ramurile lui, „Drumul Siretean” și „Drumul Nistrean”, care lega coloniile genoveze de la Marea Neagră de Europa centrală și regiunea Baltică, trecând prin Țara Moldovei. Satul Opișeni era „încorporat” în rețeaua deja existentă a drumurilor comerciale, cel puțin din anii '90 ai secolului al XIV-lea.

Sigiliu vamale pentru textile (Cat. nr. 16-17). Primul sigiliu în discuție a fost produs de orașul Mechelen, aflat în Belgia contemporană, denumirea veche a acestuia fiind MACHLINIA, în limba latină, sau MALINES, în varianta franceză (Cat. nr. 16). Prototipul acestui sigiliu încă nu este cunoscut, dar modul identic de atașare (cu ajutorul unui șnur), o stemă similară și un stil de reprezentare asemănător pot fi observate la unele exemplare din colecții vest-europene, majoritatea acestora fiind descoperite în Marea Britanie⁴⁷. Ca zona de răspândire, cele mai apropiate analogii au fost găsite, întâmplător, în orașul Gdansk și au fost introduse în circuitul științific foarte recent⁴⁸.

Anul producerii sigiliilor lipsește în toate cazurile cunoscute. Însă, după modul de redare a legendelor de pe exemplarele din orașul Gdansk, precum și istoria de producere a postavului în orașul Mechelen, putem presupune că ele au fost confecționate undeva la finele secolului al XIV-lea și până la începutul veacului următor. Încă din Evul mediu timpuriu orașul belgian a fost recunoscut pentru calitatea stofei, care a fost produsă în cantități mari și a fost exportată atât în Europa de Sud, cât și în cea de Vest. În regiunile Ucrainei, Ungariei și Moldovei, aceasta ajungea prin orașele hanseatice Gdansk și Cracovia.

De la cel de al doilea sigiliu s-a păstrat doar o singură față, dar și ea este fragmentată și îndoită (Cat. nr. 17). Deși, starea de conservare a obiectului este destul de proastă, pe baza unui număr mare de analogii, există posibilitatea de a restrânge perioada de datare a acestuia. Cea mai apropiată ca tip de imagine este o piesă care provine din Ucraina de Vest, fiind găsită în regiunea Volyniei⁴⁹. Însă, cel mai mare număr de sigilii de acest gen a fost depistat în diferite părți ale orașului Gdansk. În rândul celor opt exemplare cunoscute până în prezent se pot distinge cel puțin trei subtipuri ale acestui tip sigilar, evidențiate după modul de alcătuire a legendelor, care diferă prin lipsa totală a anului sau prin prezența a două date diferite. Astfel, legenda poate fi reîntregită ca DIEV•EST•MON•DROYT• an lipsă, 1587 sau 1590⁵⁰. Inscricția în sine poate fi tradusă ca „Dumnezeu este dreptul meu” și reprezintă o versiune eronată al motto-ului monarhilor englezi, existentă din secolul al XII-lea – „Dieu et Mon Droit”, diferindu-se printr-o singură literă.

⁴⁰ Investigații întreprinse în sectorul „Parc”, în anii 1967-1976 (NEAMȚU, NEAMȚU, CHEPTEA 1980: 141-144) și în perioada imediat următoare, din 1977-1980 (NEAMȚU, NEAMȚU, CHEPTEA 1984: 243-244); a se vedea și monedele descoperite izolat (ȘTIRBU, STANCU 1975: 159, Nr. 1).

⁴¹ Cercetări desfășurate la Curtea Domnească, începând din anul 1951 (MITREA *et al.* 1953: 346-347, 356-164; MITREA *et al.* 1954: 278-280, 285, 296; ALEXANDRESCU, OLTEANU 1957: 252-256; OLTEANU 1959: 687-695; CHIȚESCU 1975: 245-259; GOGU 2002: 201-212 și multe altele).

⁴² Săpături arheologice realizate la Bacău, în zona dintre Curtea Domnească și așezarea urbană, în anii 1970-1973 (ARTIMON, MITREA 1976: 191-224).

⁴³ Investigații arheologice ce au avut loc la Iași, în aria vetrei istorice a orașului, învecinându-se direct cu limita nordică a incintei Mitropoliei Moldovei și Sucevei, în anul 1982 (PUȘCAȘU, PUȘCAȘU 1983: 20-63).

⁴⁴ Cercetări derulate în curtea liceului, din preajma bisericii domnești din oraș, în 1954 (MATASĂ 1955: 823-837).

⁴⁵ Săpături arheologice de salvare, din anii 2012-2013, efectuate în zona târgului Romanului, în punctul „La Biblioteca” (MIRCEA, HÂNCEANU 2013; HÂNCEANU, MUNTEANU 2015: 157-174).

⁴⁶ Materiale numismatice colectate din interiorul cetății, pe parcursul anului 1912 (FON-SHTERN 1913: 1-12), precum și în timpul investigațiilor din 2005-2007, în zona Curții Civile (BOGUSLAVSKIJ, DERGACIOVA 2010: 73-91) și în perimetrul Curții de Gardă, în anii 2005-2010 (BOGUSLAVSKIJ, DERGACIOVA 2014: 131-151) etc.

⁴⁷ EGAN 1994: 112, 194, Fig. 43.325-326; ELTON 2017: 315.

⁴⁸ MORDOVIN 2018: 115-117.

⁴⁹ Piesa a fost recent publicată în MORDOVIN 2018: 240. Ea se păstrează în colecția Muzeului de Arheologie al Universității Naționale din Ujhorod. Informațiile sunt oferite de Ihor Prohnenko, căruia îi aducem mulțumiri cu această ocazie.

⁵⁰ BOBOWSKI 2009: 54, Nr. 25; 57, Nr. 28; 66, Nr. 37; 67, Nr. 38; 69, Nr. 40; 75, Nr. 46; MAĆKOWSKI 2012: 401, Ryc. 5.

Sigiliile de acest tip mereu poartă pe revers emblema Marii Britanii din timpul domniei reginei Elisabeta I (1533-1603), anii aplicați pe ele doar confirmând această apartenență. Este demn de remarcat însă faptul că, în ciuda tuturor elementelor de origine englezească, în Anglia, precum și în toată Europa de Vest, printre mii de sigilii de postav, exemplarele de acest tip nu sunt cunoscute⁵¹. Acesta nu este un caz singular și, ca și în cazul imitațiilor ungurești ale sigiliilor vamale englezești⁵², există posibilitatea ca ele să fi fost făcute undeva în Europa Centrală sau de Est. Dacă ținem cont de intensitatea descoperirilor de sigilii de acest tip în împrejurimile orașului Gdansk, este posibil ca ele să fi fost confecționate chiar în acest centru. Probabil, ele autentificau postavul de origine englezească, care era importat din Marea Britanie în stare brută, procesul de prelucrare (vopsire, tundere) și finisare realizându-se însă în acest oraș baltic. Rezumând cele spuse, considerăm că sigiliul în discuție a ajuns la locul de destinație (Oprișeni), la capătul unui val de postav englezesc, fabricat la Gdansk, cândva între anii 1587 și 1603.

Obiecte de podoabă. Cercei (Cat. nr. 18-21). Cei patru cercei prezenți în Catalogul nostru pot fi divizați în două categorii, după modul de elaborare și aspectul verigei – cercei de tâmpă și cercei simpli. În categoria cerceilor de tâmplă am inclus trei piese, două (Cat. nr. 18-19) fiind realizate într-o manieră artistică deosebită. Una dintre ele (Cat. nr. 18) este mai complicată din punctul de vedere al execuției (Cat. nr. 19). Ca tehnici de confecționare sunt folosite metode de filigranare, granulație și răsucire a sârmei. Prin procesul de filigranare sârma filigranată formează un decor bogat și voluminos de natură variată. În cazul piesei cu nr. 19, fiind așezat în formă de meandru, el creează impresia unei dantele realizate în metal. În procesul de granulație, granule sau bile metalice sunt plasate câte una, uneori pe post de brâu, cumva marcând marginea unui element, cum se poate observa pe aceeași piesă; ele sunt lipite câte 5-6 într-un rând liniar sau formează triunghiuri/piramide de bile a câte patru rânduri (1/3/6/9). Deseori, compoziția este completată de tuburi cilindrice din sârmă, ajurați cu firul de sârmă răsucit. Podoabele de acest fel reprezintă varianta târzie a cerceilor timpurii cu trei mărgelile „de tip Tokaj”, adoptați treptat de populația țărilor balcanice și a Principatelor Române, în cursul veacurilor XIII-XIV⁵³. Spectrul analogiilor pentru piesa cu nr. 18 este destul de vast, diferite variante ale acestora fiind cunoscute în componența tezaurilor de la Brătușeni (r-nul Edineț)⁵⁴, Onești (r-nul Hîncești)⁵⁵, Musaitu (r-nul Taraclia)⁵⁶, Bălțata (r-nul Criuleni)⁵⁷, Purcari (r-nul Ștefan Vodă)⁵⁸ din Republica Moldova; Bălțați (jud. Vaslui)⁵⁹ din România și altele. În schimb, pentru piesa cu nr. 19, obiecte similare executate sunt mai puține la număr, cea mai apropiată analogie fiind cea din așezarea medievală de la Tarasova (r-nul Rezina)⁶⁰, din Republica Moldova.

Cea de-a treia piesă este reprezentată de un cercel din tipul celor cu o singură mărgelă, executat, de data aceasta, mult mai rudimentar și simplist (Cat. nr. 20). Acest fapt reiese din folosirea elementelor decorative compuse din sârmă torsionată spiralat, destul de groasă, care înlocuiește decorul alcătuit din sârma filigranată, tuburi și granule. Obiecte lucrate aproape identic sunt găsite în situl medieval de la Tarasova⁶¹. Fiind specifice zonei carpato-nistrene, există posibilitatea ca ele să fi fost produse într-unul din atelierile locale⁶².

⁵¹ Vezi, spre exemplu, ELTON 2017.

⁵² HUSZÁR 1961: 187-194.

⁵³ REABȚEVA 2014: 73, 79-80.

⁵⁴ BÂRNEA, NUDELMAN, REABOJ 1990: 239-249; TEZAURE 1994: 18-19, Pl. XVIII.1-5; REABȚEVA 2014: 83.

⁵⁵ TEZAURE 1994: 21-24, Pl. XIX.6-7; REABȚEVA 2014: 83.

⁵⁶ TEZAURE 1994: 25-30, Pl. XXI.3-4, XXII.1-2; REABȚEVA 2014: 83, 319, Fig. 57.2-3.

⁵⁷ BÂRNEA, NUDELMAN, REABOJ 1991: 243; TEZAURE 1994: 34-38, Pl. XXX.6,8-10; REABȚEVA 2014: 83, 307, Fig. 45.1-7.

⁵⁸ IONIȚĂ 2001: 214-215, Pl. III.19-20.

⁵⁹ CNM-III: 70-74, Fig. 3-5; REABȚEVA 2014: 303, Fig. 41.3-4.

⁶⁰ BUREAN *et al.* 2009: 203-204, Fig. 3.17; 5.16.

⁶¹ Un exemplar publicat în REABȚEVA, CIOCANU 2009: 164-168, Fig. 4.92; REABȚEVA 2014: 79, 205, 306, Fig. 44.13; altul a apărut în lucrarea: BUREAN *et al.* 2009: 200, 202-203, Nr. 2, Fig. 3.16; 5.15.

⁶² BUREAN *et al.* 2009: 203.

În cea de-a doua categorie a cerceilor intră ultima piesă din lotul nostru, care poate fi numită drept cercel în sensul contemporan al cuvântului⁶³ (Cat. nr. 21). Piesele de acest tip se caracterizează prin metoda de executare, în care fiecare element – veriga, corpul cercelului și pandantive suspendate – sunt elaborate separat, fiind, ulterior, fixate prin intermediul unor elemente mobile (de tip tijă sau sârmă). Cerceii cu astfel de caracteristici, preferați de diferite pături sociale și executați în diferite metale, au avut o răspândire mai largă în secolele XV-XVII, continuând a fi folosiți și în veacurile următoare. După părerea noastră ei reprezintă o combinație între metode tehnologice de elaborare și tradiții etnografice. Pe de o parte, poate fi observată o trăsătură renesantistă, în special la cerceii ajurați de tip asemănător, iar pe de altă parte, tradiții balcanice, cărora le este specifică prezența mai multor pandantive suspendate, fixate pe corpul cercelului, care, în timpul mișcării, produc un sunet. Cercei similari, lucrați în aceeași manieră, dar fiind ajurați sau de formă rectangulară și având trei pandantive suspendate, s-au găsit în situl medieval de la Tarasova⁶⁴, la Piuia Petrii (jud. Ialomița)⁶⁵ etc.

Inelele din Catalogul nostru, 16 la număr (Cat. nr. 22-37), pot fi divizate după modul de executare în câteva grupe. Două exemplare au fost realizate prin turnare, fiind de tipul inelelor sigilare (Cat. nr. 30-31). Următoarele 11 bucăți sunt din categoria cu montura sudată (Cat. nr. 22-29, 32-33, 35-36), dintre care doar trei piese s-au conservat întregi (Cat. nr. 22, 32-33), restul fiind fragmentare, păstrându-se doar montura (Cat. nr. 23-29) sau veriga inelului (Cat. nr. 35-36). De asemenea, avem inele compuse din două sârme răsucite (Cat. nr. 34) sau de tip verigă (Cat. nr. 37-40).

Inelele, în general, reprezintă o categorie de obiecte larg răspândită în mediul populației locale, ele fiind atestate în componența tezaurilor mixte, în calitate de descoperiri izolate în situri arheologice sau în inventare funerare⁶⁶. Deoarece lista obiectelor similare pentru piesele avute în discuție este una foarte lungă, vom selecta doar câteva analogii relevante pentru unele dintre ele. Spre exemplu, inelul nr. 32 își găsește analogii în tezaurul de la Onești⁶⁷ și Cotul Morii (jud. Iași)⁶⁸, precum și în descoperirile izolate din straturile culturale ale Tg. Trotuș (jud. Bacău)⁶⁹, cu precizarea, că piesele de acolo sunt realizate din argint. În schimb, pentru exemplare cu nr. 28-29 cele mai asemănătoare obiecte de podoabă provin din mormintele 85 și 116 din necropola de la Hudum (jud. Botoșani)⁷⁰.

O atenție aparte merită inelul realizat prin sudare, a cărui montură, cu diametrul de 27 mm, păstrează un ornament compus din două elemente așezate în oglindă (Cat. nr. 22). Aspectul acestor elemente seamănă foarte mult cu cel al inelelor-amuletă, cunoscute în literatura de specialitate sub denumirea de „sindromul Poienești”. Pe inelele din această categorie erau reproduse, cu diferite abateri, un ornament pseudo-cufic stilizat, derivat din numele profetului *Muhammad*⁷¹. Podoabe de acest tip, larg răspândite în mediul populației Hoardei de Aur, aveau, cel mai probabil, nu doar semnificația apotropaică, dar și marcau statutul social al deținătorilor⁷². Inele cu decor similar au fost descoperite la Giulești (jud. Maramureș)⁷³, Berca (jud. Buzău)⁷⁴ și Poienești (jud. Vaslui)⁷⁵, precum și în tezaurul de la Schineta (jud. Vaslui)⁷⁶. Piesa în discuție, provenind din vatra veche a

⁶³ REABȚEVA 2014: 89.

⁶⁴ Este vorba de cercei ajurați; vezi REABȚEVA, CIOCANU 2009: 164-198, Fig. 4.96; 5.97; REABȚEVA 2014: 206, 306, Fig. 44.17-18.

⁶⁵ CHIȚESCU *et al.* 1979: 226, 228, Fig. 17.8; 18.6-7.

⁶⁶ Vezi lucrările: REABȚEVA 2014: 107-116, Fig. 69-80; DUMITRIU 2001.

⁶⁷ TEZAURE 1994: 22, Pl. XIX.8; CNM-V.2: 114, Nr. 4; 115, Nr. 4.

⁶⁸ NEAMȚU 1961: 286-287, Fig. 3.4.

⁶⁹ ARTIMON 1982: 103-104, Fig. 8.5.

⁷⁰ SPINEL, POPOVICI 1985: 74-88, Fig. 5.11; CNM-IV: 113, Nr. 15; 115, Nr. 15.

⁷¹ NICOLAE, BĂRNEA 2001: 151-157.

⁷² NICOLAE, BĂRNEA 2001: 156; NICOLAE 2012: 91-93.

⁷³ POPA 1969: 31, 33, 36-38, Fig. 15.e-f; NICOLAE, BĂRNEA 2001: 156, Fig. 5.

⁷⁴ NICOLAE, BĂRNEA 2001: 156-157, Fig. 6.

⁷⁵ NICOLAE, BĂRNEA 2001: 155, Fig. 4; BABEȘ, MIRIȚOIU 2001: 157-161, Fig. 8.

⁷⁶ ALAIBA 2002: 146, Fig. 14.5; CNM-III: 15-53, Fig. 34.

satului Oprișeni, lărgeste esențial arealul de răspândire a obiectelor de acest gen, înscriindu-se, totodată, în zona de influență a Hoardei de Aur.

Nasturi (Cat. nr. 41-49). Aceste artefacte, divizate în două grupe distinse, se prezintă ca nasturi de formă globulară, realizați prin ștanțare (Cat. nr. 41-45) și ca nasturi plăți, de tip vest-european, executați prin turnare (Cat. nr. 46-49). Dacă nasturii plăți sunt mai rar întâlniți în spațiul vizat, cei sferoidali sunt larg răspândiți în uzul populației locale⁷⁷, intrând în componența tezaurilor și făcând parte, aproape în exclusivitate, din inventarul funerar al necropolelor din perioada medieval-târzie și modernă. Tipul globular este prezent în tezaurele descoperite la Cuhureștii de Sus (r-nul Florești)⁷⁸, Drăgușeni (r-nul Strășeni)⁷⁹, Musaitu⁸⁰ și Bălăbănești (r-nul Criuleni)⁸¹ din Republica Moldova; Schinetea⁸², Bălțați⁸³, Zlătunoaia (jud. Botoșani)⁸⁴, Sihleanu (jud. Brăila)⁸⁵ din România. Alte piese similare provin din descoperiri fortuite în zonele învecinate localităților Cernăuți și Vinița, din Ucraina⁸⁶. Ele se găsesc și în așezarea de la Baia⁸⁷. Astfel de artefacte au fost identificate în unele mormintele din necropolele de la Netezi⁸⁸ și Piatra-Neamț – Dărmănești⁸⁹ (jud. Neamț), de la Giulești⁹⁰ și complexul medieval al bisericii Sf. Dumitru⁹¹ (jud. Suceava), Tg. Troțuș⁹², Hudum⁹³ și altele. În cazul necropolei de la Suceava – „Câmpul Șanțurilor”⁹⁴, această categorie de accesorii vestimentare este cea mai numeroasă, ajungând la un număr de 30 exemplare într-un singur mormânt.

Cheotori (Cat. nr. 50). Este vorba de o încheietoare vestimentară, care, de obicei, este compusă din două bucăți, de tip moș-babă, doar că în cazul nostru avem de-a face cu o singură componentă recuperată. Astfel de cheotori, pe lângă nasturii sferoidali, sunt frecvent găsite în inventarele funerare. Modul de elaborare a piesei avute în discuție, precum și decorul vegetal al acesteia este aproape identic cu cel al cheotorii descoperite în așezarea medievală de la Tarasova⁹⁵.

Aplice (Cat. nr. 51-52). Cele două aplice din Catalogul nostru diferă mult între ele, una fiind elaborată profesionist (Cat. nr. 52), iar cealaltă fiind executată mai simplist, prin găurirea unei pastile rotunde (Cat. nr. 51). Mai multe analogii am găsit pentru aplica cu nr. 52, exemplare similare fiind depistate în timpul săpăturilor arheologice de la Suceava⁹⁶.

Obiectele de uz casnic sunt reprezentate prin patru exemplare (Cat. nr. 53-56) de dimensiuni mici care au, cu diferite abateri nesemnificative, aspectul unor aplice în formă de migdală, concav-convexă, cu o gaură rectangulară în mijlocul pastilei. Ele provin de la mânerul cuțitelor lamelare, fiind fixate pe partea exterioară a mânerului, cu scopul de a uni partea lemnoasă sau osoasă a acestuia cu terminația feroasă a cuțitului⁹⁷. Cu toate că astfel de obiecte sunt bine atestate în straturile culturale ale mai multor așezări din perioada medieval-târzie

⁷⁷ REABȚEVA 2014: 122-127.

⁷⁸ MARKEVICH, POLEVOJ, FIN 1961: 75-112; CNM-V.2: 32-55, Fig. 8-14.

⁷⁹ REABȚEVA, DERGACIOVA 2017: 91-116.

⁸⁰ TEZAURE 1994: 25-30, Pl. XXIII.4-8.

⁸¹ TEZAURE 1994: 40-42.

⁸² ALAIBA 2002: 138, Fig. 10.7-10; CNM-III: 15-53, Fig. 27-30.

⁸³ CNM-III: 57-89, Fig. 13-20.

⁸⁴ CNM-IV: 44-47, Fig. 3-6.

⁸⁵ NEAMȚU 1980: 341-353; CNM-II: 60-64, Pl. IV.11-33.

⁸⁶ ANDRIEȘ-TABAC, CIOCANU 2015: 175-196.

⁸⁷ NEAMȚU, NEAMȚU, CHEPTEA 1980: 197, Fig. 45.2.

⁸⁸ BĂTRÎNA, BĂTRÎNA, VATAMANU 1982: 90-91.

⁸⁹ GARVĂN *et al.* 2015; MUNTEANU, GARVĂN 2018: 183-195.

⁹⁰ BĂTRÎNA *et al.* 1983: 79-93.

⁹¹ ARTIMON, RĂDULESCU 1981: 85-120.

⁹² ARTIMON 1982: 93-137, Fig. 8.6.

⁹³ SPINEI, POPOVICI-BALTĂ 1974: 115-134; SPINEI, POPOVICI 1985: 74-88.

⁹⁴ MITREA *et al.* 1953: 360-361, Fig. 24; MITREA *et al.* 1955: 766, Fig. 12; BATARIUC 1993: 229-249.

⁹⁵ REABȚEVA, CIOCANU 2009: 164-198, Fig. 6.132; REABȚEVA 2014: 212, 349, Fig. 87.32.

⁹⁶ ROMSTORFER 1913: Pl. XI.

⁹⁷ NEAMȚU, NEAMȚU, CHEPTEA 1980: 79; KOPECZNY 2016: 393-411.

și modernă, ele nu au beneficiat de o atenție specială din partea cercetătorilor. Deseori, ele se află în afara discuțiilor sau au fost considerate în unele rapoarte de săpătură ca piese de armament și echipament militar, fiind considerate fragmente de cămașă din zale⁹⁸. Această identificare nu este posibilă, atât datorită formei specifice a acestora, cât și perioadei lor de răspândire, în care cămașile de zale nu prea se mai purtau. Piesele intrate în literatura de specialitate provin din așezările de la Tarasova⁹⁹ din Republica Moldova, de la Vorniceni Mari¹⁰⁰, Baia¹⁰¹ și Spătărești (jud. Suceava)¹⁰², Lunca (jud. Botoșani)¹⁰³ etc.

Obiecte religioase și de cult (Cat. nr. 57-62a-b). Grupa aceasta conține diferite obiecte și fragmentele lor, ce au fost folosite în biserici și/sau în timpul slujbelor. Este vorba despre o aplică în formă de rozetă, ce putea fi fixată pe un material textil (Cat. nr. 57), un buton de la un mâner sau un fel de cui de perete (Cat. nr. 58), un accesoriu sau un element decorativ¹⁰⁴, care se folosea la agățarea cărților liturgice de cuiele de perete (Cat. nr. 59), precum și diferite fragmente de la o închizătoare de carte sau de la o ferecătură de carte (Cat. nr. 60), de la un vas cilindric (Cat. nr. 61) și de la un candelabru bisericesc pentru lumânări (Cat. nr. 62a-b).

Obiecte cu atribuire neclară și/sau fragmentele lor (Cat. nr. 60-65). În această categorie am inclus părțile unor piese, ale căror întrebuițare nu poate fi stabilită cu precizie. Ne referim la un perete de la un obiect decorativ (Cat. nr. 63) și o bucată elaborată dintr-o tablă rulată (Cat. nr. 64), precum și rebuturi ale unor piese de dimensiuni mai mari (Cat. nr. 65). Pentru ele nu am reușit să găsim analogii certe, iar perioada lor de confecționare are o datare largă și poate fi situată în evul mediu târziu – epoca modernă.

În concluzie, materialul prezentat, provenind din vatra veche a satului Oprișeni, din regiunea Cernăuți, se datează în perioada de la sfârșitul secolului al XIV-lea până în epoca modernă. Piesele din cursul veacurilor XIV-XVI dovedesc racordarea comunităților umane din această așezare la comerțul internațional, de mare anvergură, fapt dovedit nu doar prin intermediul monedelor Moldovei, celor ale Hanatului Crimeea și ale Imperiului Otoman (menționate la începutul articolului), ci și prin prezența obiectelor de podoabă, preferate de membrii înstăriți ai așezării și, mai ales, a sigiliilor vamale pentru textile de la Mechelen, și, respectiv, de la Gdansk, de tip englezesc. Pentru perioada ulterioară poate fi observată conviețuirea modestă a populației din această regiune, reflectată în obiectele mai mărunte de împodobire a hainelor și a celor de uz casnic. Lotul de piese cu întrebuițare bisericească poate indica prezența în acest loc sau în imediata sa vecinătate a unui lăcaș de cult (potrivit unor informații locale neverificabile, aici e posibil să fi existat o biserică din secolul al XV-lea). Fără îndoială, concluziile noastre au un caracter preliminar și ele se pot schimba pe măsură ce vor fi adunate și introduse în circuitul științific alte piese, provenind din această așezare cu o stratigrafie complexă.

⁹⁸ Vezi lucrările: MATEI, EMANDI 1982: 177, Fig. 9.7; BĂTRÎNA, MONORANU, BĂTRÎNA 1986: 95.

⁹⁹ Patru aplici în: BUREAN *et al.* 2009: 202, 204, nr. 12-14, Fig. 3.5-7; 5.5-7; 208, 210, nr. 12, Fig. 8.10.

¹⁰⁰ MATEI, EMANDI 1982: 177, Fig. 9.7.

¹⁰¹ O astfel de piesă a fost găsită în sectorul „Parc” (NEAMȚU, NEAMȚU, CHEPTEA 1980: 79, 186, Fig. 34.4-6); altele au fost aflate în locuința LS, cel puțin patru la număr, fiind fixate la capătul unui cuțit (NEAMȚU, NEAMȚU, CHEPTEA 1984: 108-109, Fig. 39.5).

¹⁰² Provine din umplutura locuinței L1, din sectorul Spătărești, punctul „La Hate” sau „La livadă”, aflat la hotarul Fântâniei Mari cu Dumbrăvița și Spătărești (BĂTRÎNA, MONORANU, BĂTRÎNA 1986: 95-96, Fig. 7.4).

¹⁰³ Un solz de aramă, fixat la capătul unui cuțit, a fost găsit în bordeiul nr. 3, în timpul săpăturilor arheologice de pe teritoriul satului Lunca, com. Vârfu Câmpului, la punctul denumit „Siliște” (TEODOR, NEAMȚU, SPINEI 1969: 191).

¹⁰⁴ Obiectele de acest fel au trezit multe discuții în literatură, fiind considerate piese de harnașament, centuri vestimentare, închizători pentru cărți liturgice (o sinteză a principalelor opinii a se vedea la BĂTRÎNA, BĂTRÎNA 2012: 71-72 cu bibliografie).

CATALOGUL DESCOPERIRILOR¹⁰⁵

MONEDE

Roman I (1392-1394/1395)**Groș**

Av. [...]OL[...]NS[...] Scut despicat: I trei fascii, II două flori de crin; cerc perlat. Legenda circulară în cerc perlat exterior.

Rv. OVI[...]ENM[...] Cap de bour, stea cu cinci raze între coarnele convergente, probabil semiluna dextra, imaginea parțial vizibilă a unei roze sau a unui lujer terminat cu o floare de crin senestra; cerc perlat. Legenda circulară în cerc perlat exterior.

BUZDUGAN, LUCHIAN, OPRESCU 1977, nr. –, cf. nr. 284-341, cu atribuirea monedelor lui Petru I; DOCAN 1907: cf. 163-167, nr. B cu atribuirea monedelor lui Petru I; DERGACIOVA 2014a: 219, cu propunerea de atribuire a monedelor de acest tip perioadei post Petru I (anii 1392-1394/1395).

1. AR 0,59 g, 18 mm, ruptă din margine, îndoită și puternic tocită. Descoperită în anul 2015.

Petru I (cca 1375-1391/1392) sau Roman I (1392-1394/1395)**Probabil o imitație după un groș**

Av. [...]M[...]M[...]VO[...] Scut despicat: I trei fascii, II două flori de crin; cerc perlat. Legenda circulară în cerc perlat exterior.

Rv. [...]SIM[...]ETRI[...] Cap de bour, stea cu cinci raze între coarnele convergente, semiluna dextra, un lujer terminat cu un element vegetal-floral senestra; cerc perlat. Legenda circulară în cerc perlat exterior.

BUZDUGAN, LUCHIAN, OPRESCU 1977, nr. –, cf. nr. 171-176.

2. AE 1,08 g, 22x18 mm, puternic corodată. Descoperită în anul 2015.

Alexandru I (1399/1400-1432)**Groș**

Av. SA[...]DD(D întoarsă)RV Cap de bour, stea cu cinci raze între coarnele convergente, semiluna dextra, roza din cinci sau șase petale senestra; cerc perlat. Legenda circulară în cerc perlat exterior.

Rv. [...]VID(D întoarsă)NS[...] Scut despicat: I trei fascii, II două flori de crin; cerc perlat. Legenda circulară în cerc perlat exterior.

ILIESCU 1970: 27 (tipul „premergător”); BUZDUGAN, LUCHIAN, OPRESCU 1977, nr. –, cf. nr. 359-360 (pentru av.), cf. nr. 356-367 (tipul I) (pentru rv.); ILIESCU 2000: 77, 79 (faza I); PÂRVAN 2000: 563-572 (anii 1399/1400-1402).

3. AE 0,66 g, 18 mm, ruptă din margine, ușor îndoită. Descoperită în data de 20.03.2016.

Jumătate de groș, seria cu greutate redusă

Av. Cap de bour, stea cu cinci raze între coarnele convergente, roza dextra, probabil semiluna senestra; cerc perlat.

Rv. Scut despicat: I trei fascii, II trei flori de crin; deasupra scutului un punct lizibil; cerc perlat.

BUZDUGAN, LUCHIAN, OPRESCU 1977, nr. –, cf. nr. 387 (tip III), nr. 431 (tip V), și nr. 453; DERGACIOVA 2012: 72-73, catalog I, nr. 16-20, și 77-78, catalogul II (anii 1409-1425/1430).

4. AE 0,36 g, 11,3x8,4 mm, tocită. Descoperită în anul 2013.

Pul

Av. Cap de bour, stea cu cinci raze între coarnele convergente, roza dextra, semiluna senestra; cerc perlat.

Rv. Scut despicat: I trei fascii, II șapte flori de crin; la dreapta scutului litera A; cerc perlat.

¹⁰⁵ Sunt folosite următoarele abrevieri pentru metale (AR – argint, AE – cupru), date metrologice (g – gram, mm – milimetru) și pentru descrierea fețelor (av. – avers, rv. – revers). De asemenea, aducem mulțumiri lui Lucian Munteanu, Cătălin Hriban și George Bilavschi (Iași), pentru ajutorul acordat în determinarea obiectelor arheologice din acest Catalog (nr. 46-49, 58, 61-62, 64-65).

BUZDUGAN, LUCHIAN, OPRESCU 1977, nr. 418, jumătate de groș, tip V; ILIESCU 1970: 28, jumătate de groș, seria V (anul 1430); ILIESCU 2000: 82, nr. 21, jumătate de groș, faza a III-a (1409-1431), emisiunea a IX-a (paralelă) (anii 1425-1430); DERGACIOVA 2013-2014: 154-173, cu propunerea termenului de pul.

5. AE 0,84 g, 15 mm, av. baterea descentrată, perforată. Descoperită în anul 2014. Boldureanu 2014, 367, nr. 3 acest exemplar.
6. AE 0,62 g, 15x14 mm, puternic corodată. Descoperită în anul 2015.
7. AE 0,53 g, 15x14 mm. Descoperită în anul 2015.
8. AE 0,50 g, 15 mm. Descoperită în anul 2014.
9. AE 0,42 g, 15x14 mm. Descoperită în anul 2015.
10. AE 0,40 g, 14 mm. Descoperită în anul 2015.

Moneda anepigrafă din seria celor cu greutate redusă a lui Alexandru I, de tip neprecizat

Av. Urmele greu lizibile ale unui cap de bour.

Rv. Urmele greu lizibile ale unui scut despicat cu numărul neprecizat al florilor de crin în cartierul II al scutului.

Cf. DERGACIOVA 2012: 72-73, catalog I, nr. 16-20, și 77-78, catalogul II (anii 1409-1425/1430); DERGACIOVA 2018: 102, catalog I, nr. 13-22 (anii 1409-1425/1430).

11. AE 0,16 g, 10,2 mm, puternic tocită, ruptă din margini. Descoperită în anul 2013.

Ștefan III (1457-1504)

Groș

Av. +MONETAMO[...] Cap de bour, stea cu cinci raze între coarnele convergente, semiluna dextra, roza senestra; cerc perlat. Legenda circulară în cerc perlat exterior.

Rv. +ST[...]OIEVODA Scut despicat: I cruce cu brațe egale deasupra unei roze, II trei fascii; cerc perlat. Legenda circulară în cerc perlat exterior.

BUZDUGAN, LUCHIAN, OPRESCU 1977, nr. –, cf. nr. 610-612, tip Ib, rozeta 1; ILIESCU 1970: 33, tip I (anii 1457-1476); OBERLÄNDER-TÄRNOVEANU 2005: 307, tip I, varianta 1, subvarianta b (anii 1465/1367-1476).

12. AR 0,56 g, 14 mm, ruptă din margine. Descoperită în anul 2013.

Av. [...]MO[...] Cap de bour, stea cu cinci raze între coarnele convergente, semiluna dextra, roza senestra; cerc perlat. Legenda circulară în cerc perlat exterior.

Rv. [...]S[...]EV[...] Cruce dublă în scut; cerc perlat. Legenda circulară în cerc perlat exterior.

BUZDUGAN, LUCHIAN, OPRESCU 1977, nr. –, cf. nr. 674-713, tip IIb, rozeta 2; ILIESCU 1970: 33, tip II (anii 1480-1504); OBERLÄNDER-TÄRNOVEANU 2005: 307, tip II, varianta 1 sau 2 (?), subvarianta b (anii 1476/1479-1497).

13. AR 0,34 g, 14x12 mm, fragment. Descoperită în anul 2013.

Bogdan III (1504-1517)

Groș

Av. Cap de bour, stea cu cinci raze între coarnele convergente, roza dextra, semiluna senestra; cerc perlat. Legenda circulară în cerc perlat exterior.

Rv. Cruce dublă în scut; cerc perlat. Legenda circulară în cerc perlat exterior.

BUZDUGAN, LUCHIAN, OPRESCU 1977: nr. 743, tip I; ILIESCU 1970: 33.

14. AR 0,90 g, 18 mm, corodată. Prima monedă descoperită la Oprișeni de săteanul Gheorghe Bezușco în mai 1999.

Av. +IWBODΔA[...]BOEBOΔAΓOC

Rv. +ΠOΔAP (AP în ligatură)3EMΛHMO[...]KOI

Acest exemplar, cu descriere, dar fără imagine, a fost menționat în următoarele lucrări: PIVOVAROV, BODNARIUC 2006: 226-228; BODNARIUC 2007: 268; BODNARIUC 2008b: 33; BODNARIUC 2008a: 121; BODNARIUC, PIVOVAROV 2009: 8; BODNARIUC 2009: 20; BOLDUREANU 2009: 350, nr. 9; BODNARIUC 2014: 238.

Totodată, cu descrierea și desenul piesei, dar fără imagine, acest exemplar a fost trecut în: PIVOVAROV 2009: 29, 33, Fig. 1.8.

15. AE 1,05 g, 18 mm, corodată. Descoperită în anul 2008.

Av. +IWBOΓΔAHBOEBΔAΓ (AΓ în ligatură)OC

Rv. +ΠOΔ[...]CK[...]

Și acest exemplar, la rândul său, cu descriere, dar fără imagine a fost menționat în lucrările: BODNARIUC 2007: 268; BODNARIUC 2008b: 33; BODNARIUC, PIVOVAROV 2009: 8; BODNARIUC 2009: 20; BOLDUREANU 2009: 350, nr. 9; BODNARIUC 2014: 239. Și doar cu descrierea și desenul piesei, însă fără imaginea originală, apare în lucrarea: PIVOVAROV 2009: 29-30, 33, Fig. 1.9.

SIGILII VAMALE PENTRU TEXTILE

Mechelen (finalul secolului al XIV-lea – începutul secolului al XV-lea)

Av. Un caduceu episcopal ținut din ambele părți de doi lei heraldici, compoziția fiind înscrisă într-un chenar alcătuit din șase lobi.

Rv. Scutul heraldic al orașului surmontat de stea de Betleem, M în dreapta și A în stânga, compoziția fiind înscrisă într-un chenar alcătuit din cinci-șase lobi.

16. Pb, 16 g, 26,15 mm, grosimea pastilei 4,28 mm, tocită. Descoperit în data de 28.12. 2013.

MORDOVIN *et al.* 2017: 56-57, acest exemplar, cu descriere, dar fără imagine.

Gdansk, sigiliul de tip cu Roza de Tudor (1587-1603)

Av. Lipsă.

Rv. [...]DIEV•EST•MON•[...] Roza heraldică (floarea de măceș) a dinastiei Tudor în cerc perlat-linear. Inscripția circulară în cerc perlat-linear exterior.

17. Pb, 10,6 g, 38,15 mm, ruptă, îndoită. Descoperit în data de 30.04.2014.

MORDOVIN *et al.* 2017: 57, acest exemplar, cu descriere, dar fără imagine.

OBIECTE DE PODOABĂ

Cercei

18. Cercul de tâmplă de tipul prevăzut cu o mărgea sferică; pe un arc se află o mărgea din foiță de argint, pe care s-au aplicat piramide din granule, la baza triunghiulară a acestora aflându-se lipit și câte un fir răsucit în forma unor cerculețe; spre capătul arcului, probabil pe o plăcuță triunghiulară așezată în locul măргеlei laterale, sunt aplicați cilindri mici din sârmă, completați de rânduri de granule; numărul cilindrilor și a rândurilor de granule nu poate fi stabilit cu precizie, deoarece piesa este deformată prin aplatizare; la capătul opus al măргеlei, în locul rămas liber, probabil se afla cealaltă plăcuță triunghiulară laterală, ea fiind probabil distrusă în momentul deformării obiectului (nu știm cu certitudine dacă aceasta a existat, deoarece urmele ei nu se văd pe arcul cercelului); tortița de prindere este din sârmă groasă având la mijlocul tortiței, acolo unde face cot, cinci spire din sârmă răsucită; la capătul opus al tortiței de prindere se află un inel de suspendare realizat dintr-o buclă înfășurată spre exterior.

Argint, lungimea 42 mm, înălțimea 34 mm; mărgea sferică: diametrul de circa 13 mm. Secolele XIV-XVI. Descoperit în anul 2013.

19. Cercul de tâmplă de tip cu mărgea cilindrică; pe un arc se află o mărgea cilindrică, decorată cu filigran așezat în meandre și granule, plasate pe cele două capete ale măргеlei; spre capătul cu tortiță se află o mărgea plată decorată cu pseudo-granule, marginile laterale sunt ocupate cu spire din sârmă răsucită, 14 spre capătul cu tortița groasă de suspendare și circa 16-18 spre inelul de suspendare, realizat dintr-o buclă înfășurată spre exterior.

Bronz argintat, lungimea 22 mm, înălțimea 21 mm; mărgea cilindrică: lungimea 11 mm, diametrul 12 mm. Secolele XIV-XVI. Descoperit în anul 2013.

20. Cercul de tâmplă de tip cu mărgea sferică; pe arc se află o mărgea sferică netedă imprimată, marginile laterale fiind ocupate de câteva șiruri executate din sârmă torsionată spiralat; spre capătul cu tortiță executată din sârmă groasă, șirul este completat de două spire din sârmă răsucită; la capătul opus al tortiței de prindere cu un inel de suspendare, șirul este completat de opt spire din sârmă răsucită.

Bronz, lungimea 42 mm, înălțimea 26,5 mm; mărgea sferică: diametrul de circa 17 mm. Secolele XV-XVI. Descoperit în anul 2017.

21. Fragmentul unui cercel, realizat prin turnare; el constituie corpul unui cercel și are forma unui dreptunghi; în partea centrală se află un șaton rectangular pe exterior și rotund pe interior de la o piatră care nu s-a păstrat; corpul are o urechiușă de prindere sus, ruptă și trei urechiușe jos, de la pandantive de sârmă suspendate, care nu s-au păstrat; urechiușele fac corp comun cu pandantivul propriu-zis; pe marginile corpului, în stânga și dreapta șatonului, se păstrează câte două găuri prevăzute pentru alte pandantive de sârmă, care, la fel lipsesc.

Bronz, lungimea 15 mm, înălțimea 13 mm. Secolele XVI-XVII. Descoperit în anul 2015.

Inele

22. Inel cu montura sudată; veriga lamelară, cu trei nervuri longitudinale, cu capete sudate în două puncte pe spatele monturii; montura turnată în forma unui disc, cu un decor incizat compus din două benzi continue trase la mijlocul șatonului, la o anumită distanță una de cealaltă, fiecare având două elemente triunghiulare hașurate, așezate pe verticală, cu capete îndreptate spre exteriorul șatonului și trase în prelungire, fiind ușor frânte spre exterior. Practic cele două benzi completate cu elemente decorative formează două figuri identice așezate în oglindă; inel deformat. Argint, montura cu diametrul 27 mm, lățimea verigei 5 mm. Secolele XIV-XVI. Descoperit în anul 2014.
23. Inel cu montura sudată, din care s-a păstrat doar montura realizată prin turnare, cu un decor incizat al unei cruci, cu câte trei-patru hașuri trase oblic între brațele crucii. Argint, diametrul 20,5 mm. Secolele XIV-XV. Descoperit în anul 2015.
24. Inel cu montura sudată, din care s-a păstrat doar montura realizată prin turnare și un decor incizat, care reprezintă o stea cu cinci raze. Bronz, diametrul 19,5 mm. Secolele XIV-XV. Descoperit în anul 2013.
25. Inel cu montura sudată, din care s-a păstrat doar montura realizată prin turnare și un decor incizat greu lizibil. Bronz argintat, diametrul 17,5 mm. Secolele XV-XVI. Descoperit în anul 2015.
26. Inel cu montura sudată, din care s-a păstrat doar montura realizată prin turnare, cu un decor compus dintr-o cruce așezată în mijlocul piesei și un chenar format din pseudo granule/bile așezate pe marginea ei. Plumb, diametrul 19 mm, greutatea 5,81 g. Secolele XV-XVI. Descoperit în anul 2013.
27. Inel cu montura sudată, din care s-a păstrat doar montura compusă din semisferă din foiță subțire de metal, ușor aplatizată, lipită pe o placă rotundă; semisfera este decorată de jur împrejur (pe margini) cu cilindri mici din sârmă. Bronz. Secolele XV-XVII. Descoperit în anul 2016.
28. Inel cu montura sudată, din care s-a păstrat doar montura realizată prin turnare cu un decor compus din granule/bile, constituind un motiv floral. Bronz, diametrul 15 mm. Secolele XV-XVI. Descoperit în anul 2017.
29. Inel cu montura sudată, din care s-a păstrat doar montura realizată prin turnare cu un decor compus din pseudo-granule/bile, constituind un motiv floral. Bronz, diametrul 20 mm. Secolele XV-XVI. Descoperit în anul 2014.
30. Inel de tip sigilar, realizat prin turnare a monturii și verigei, cu montura ușor lățită și rotunjită; cu decor incizat sub forma unui însemn heraldic și plasat pe montură și unor elemente decorative realizate prin incizie, plasate pe ambele părți ale șatonului (pe verigă), prin care șatonul este separat și pus în evidență de restul inelului; veriga ruptă. Argint, diametrul inelului 25 mm, lățimea verigei 7 mm, montura 15 mm. Secolele XV-XVI. Descoperit în anul 2008.
31. Inel de tip sigilar, realizat prin turnare a monturii și verigei, cu montura lățită și rotunjită, acoperit cu un decor incizat neregulat; veriga ruptă. Bronz, montura de 18 mm. Secolele XV-XVI. Descoperit în anul 2014.
32. Inel cu montura sudată; veriga lamelară, cu trei nervuri proeminente longitudinale, cu capete sudate în două puncte pe spatele monturii; montura este turnată în formă de stea cu mai multe raze, cu mici granule dispuse piramidal pe fiecare rază, șatonul are forma rotundă sau ovoidală cu piatra lipsă; numărul exact al razelor, ca și forma șatonului nu pot fi stabilite cu precizie, deoarece acesta este rupt.

- Bronz, înălțimea totală 27 mm, diametrul verigei 25 mm, diametrul monturii 11,5 mm. Secolele XV-XVI. Descoperit în anul 2013.
33. Inel cu montura sudată; veriga lamelară cu nervuri oblice; montura mică cu diametrul de 12,8 și grosimea de 3 mm; pe montură, crucea în relief și chenarul decorat prin pseudo-granulare. Bronz, înălțimea totală de 24 mm și lățimea de 20 mm. Secolele XV-XVII. Descoperit în anul 2015.
34. Inel realizat din două sârme răsucite.
Bronz, diametrul 17 mm. Secolele XV-XVII. Descoperit în anul 2013.
35. 35. Inel cu montura sudată, din care s-a păstrat doar inelul lamelar, având capete ușor aplatizate. Bronz, diametrul verigei 23 mm, lățimea 7 mm. Secolele XIV-XIX. Descoperit în anul 2013.
36. Inel cu montura sudată, din care s-a păstrat doar inelul lamelar cu capete ușor aplatizate. Bronz, diametrul verigei 18 mm, lățimea 5 mm. Secolele XIV-XIX. Descoperit în anul 2013.
37. Inel de tip verigă; veriga lamelară cu trei nervuri longitudinale.
Bronz, diametrul exterior 19 mm, lățimea verigei 4,2 mm. Secolele XVII-XIX. Descoperit în anul 2013.
38. Inel de tip verigă; veriga lamelară cu trei nervuri longitudinale.
Bronz, diametrul exterior 25,5 mm, lățimea verigei 4 mm. Secolele XVII-XIX. Descoperit în anul 2015.
39. Inel de tip verigă, cu marginile puțin ovale.
Bronz, diametrul exterior 18,5 mm, lățimea verigei 4 mm. Secolele XVII-XIX. Descoperit în anul 2015.
40. Inel de tip verigă, cu marginile puțin ovale.
Bronz, diametrul exterior 20 mm, lățimea verigei 4 mm. Secolele XVII-XIX. Descoperit în anul 2016.

ACCESORII VESTIMENTARE

Nasturi

41. Nasture globular cu tortița de prindere puțin ovală, din bandă lată, cu o nervură mediană proeminentă; corpul este compus din două semisfere lipite prin sudare, cu zona de contact atent cizelată; zona inferioară aplatizată; deformat. Bronz argintat, înălțimea totală 13,8 mm, diametrul corpului de circa 9 mm, cu tortița de prindere de circa 5 mm. Secolele XIV-XVI. Descoperit în 2008.
42. Nasture globular cu tortița de prindere puțin ovală netedă, cu corpul compus din două semisfere lipite prin sudare, cu zona de contact atent cizelată; zona inferioară aplatizată; deformat. Bronz argintat, înălțimea totală 13 mm; diametrul corpului de circa 8 mm și tortița de prindere de circa 4 mm. Secolele XIV-XVI. Descoperit în anul 2014.
43. Nasture globular cu tortița de prindere puțin ovală și netedă; fragmentat cu partea inferioară lipsă și deformat prin aplatizare.
Bronz, înălțimea totală 13 mm; diametrul corpului de circa 11 mm și tortița de prinde cu diametrul exterior de 4 mm. Secolele XV-XVI. Descoperită în anul 2017.
44. Nasture globular cu corpul ușor alungit și pereții lobați, cu urechiușa rotundă de prindere. Bronz, înălțimea totală 28 mm, diametrul corpului de circa 26 mm, urechiușa de prindere cu diametrul exterior de 5 mm. Secolele XV-XVI. Descoperit în anul 2014.
45. Nasture cu corp alungit în formă de picătură și pereții lobați, cu urechiușa de prindere rotundă.
Bronz, înălțimea totală 36 mm, diametrul corpului 11 mm, urechiușa de prindere cu diametrul exterior de 6 mm. Secolele XV-XVI. Descoperit în anul 2014.
46. Nasture plat, realizat prin turnare, de formă concav-convexă, cu decor rezultat din repartizarea câmpului în cruce, a unui cerc așezat în mijlocul acestei cruci, precum și a mai multor pseudo-granule plasate între brațele acesteia. Plumb, diametrul 21 mm. Secolele XVII-XVIII. Descoperit în anul 2013.
47. Nasture plat, realizat prin turnare, de formă concav-convexă, cu decor rezultat din repartizarea câmpului în cruce, a unui cerc așezat în mijlocul acestei cruci, precum și a mai multor pseudo-granule plasate între brațele acesteia.

Plumb, diametrul 22,5x18 mm. Secolele XVII-XVIII. Descoperit în anul 2014.

48. Nasture plat, realizat prin turnare, de formă concav-convexă, cu decor rezultat din repartizarea câmpului în cruce, a unui cerc așezat în mijlocul acestei cruci, precum și a mai multor pseudo-granule plasate între brațele acesteia. Plumb, diametrul 20 mm. Secolele XVII-XVIII. Descoperit în anul 2014.
49. Nasture plat, realizat prin turnare, de formă concav-convexă, cu decor rezultat din repartizarea câmpului în cruce, a unui cerc așezat în mijlocul acestei cruci, precum și a mai multor pseudo-granule plasate între brațele acesteia. Plumb, diametrul 16x19 mm. Secolele XVII-XVIII. Descoperit în anul 2016.

Cheotori

50. Cheotoare vestimentară, realizat prin turnare și sudare; cârlig de care este lipită o compoziție ajurată vegetală, realizată prin turnare. Argint, lungimea compoziției 21 mm, lățimea 17,5 mm. Secolele XV-XVII. Descoperit în anul 2013.

Aplice

51. Aplica realizată dintr-o bucată de metal de formă rotundă și plată, cu un orificiu la mijloc. Bronz aurit, diametrul 11 mm, grosimea de circa 3 mm. Se datează larg. Descoperit în anul 2008.
52. Aplica semi-sferoidală cu opt lobi, realizată prin imprimare. Bronz, diametrul 17 mm. Descoperit în anul 2015.

OBIECTE DE UZ CASNIC

53. Solz în formă de migdală alungită, de la capătul mânerului unui cuțit lamelar. Cupru, lățime 16 mm, lungime 24,5 mm. Secolele XV-XVII. Descoperit în anul 2015.
54. Solz în formă de migdală, de la capătul mânerului unui cuțit lamelar. Cupru, lățime 13 mm, lungime 16 mm. Secolele XV-XVII. Descoperit în anul 2015.
55. Solz în formă de migdală alungită, de la capătul mânerului unui cuțit lamelar. Cupru, lățime 12 mm, lungime 17,5 mm. Secolele XV-XVII. Descoperit în anul 2015.
56. Solz în formă de migdală alungită, de la capătul mânerului unui cuțit lamelar. Cupru, lățime 16,8 mm, lungime 24,5 mm. Secolele XV-XVII. Descoperit în anul 2016.

OBIECTE RELIGIOASE ȘI DE CULT

57. Aplica în formă de rozetă, înscrisă într-un patruleter și realizată prin ștanțare; rozeta este compusă dintr-un ornament circular, ce combină motivele rotunde cu cele alungite, în formă de frunză; în cele patru capete ale patruleterului sunt realizate patru orificii pentru fixarea aplicii pe un material textil. Probabil, elementele alungite sub formă de frunză erau unite la mijlocul piesei cu un alt element central, care, însă, nu s-a păstrat, în urma lui rămânând semnele de ruptură de la capetele frunzelor. Bronz, diametrul circa 35 mm. Secolele XVIII-XIX. Descoperit în anul 2016.
58. Buton care se prindea pe un obiect din fier, împreună formând un mâner sau un fel de cui de perete. Bronz, lungimea 40 mm, diametrul tălpii 10,5 mm. Secolele XVII-XVIII. Descoperit în anul 2012.
59. Un accesoriu realizat prin turnare, din benzi din fier, patruleterale în secțiune și cu capete ușor alungite, pe una din laturile lungi fiind combinat de o secțiune rotundă; se folosea, cel mai probabil, ca un element decorativ pentru agățarea cărților liturgice de un cui (de tip ca nr. 58), cu ajutorul unei curele din piele. Bronz, lungimea totală 29 mm, lățimea la capătul lat 19 mm. Secolele XVII-XVIII. Descoperit în anul 2013.
60. Un fragment de la o închizătoare de carte sau de la ferecătura de carte, realizat prin turnare; de formă rectangulară, cu un decor compus din elemente florale la mijloc și pseudo-granule, pe laturile mai lungi ale obiectului, cu un orificiu la un capăt și o tijă de îmbinare la altul. Bronz argintat, lungimea 33 mm, lățimea 15,7 mm. Secolele XVI-XVIII. Descoperit în anul 2015.

- 61.** Un fragment de formă neregulată de la un vas cilindric, realizat prin turnare, cu decorația alcătuită dintr-un brâu împletit pe fața exterioară.
Argint, lungimea circa 30 mm, lățimea 15 mm. Secolele XVIII-XIX. Descoperit în anul 2014.
- 62. a-b.** Două fragmente decorative cu ornamente vegetale, realizate prin turnare; provin, cel mai probabil, de la un candelabru bisericesc pentru lumânări.
Alamă, înălțimea circa 37 mm, lungimea circa 44 mm (65a); înălțimea circa 28 mm, lungimea 14,6 mm (65b).
Secolele XVIII-XIX. Descoperite în anul 2015.

OBIECTE CU ATRIBUIRE NECLARĂ ȘI/SAU FRAGMENTE

- 63.** Un fragment de formă neregulată, cu decor floral de la un obiect neprecizat.
Bronz, înălțimea circa 26,5 mm, lungimea circa 22,7 mm. Secolele XVIII-XIX. Descoperit în anul 2015.
- 64.** Tablă rulată, aplatizată pe interior și ușor rotunjită pe exterioară, cu vârful mai ascuțit, cu lungimea de 28 mm; partea interioară a acesteia este completată de o altă bucată de metal, mai îngustă și ușor alungită, a cărei lungime este de 26 mm. Lungimea totală a acestor două bucăți de metal suprapuse este de 31 mm. Poate fi un obiect decorativ, atașat de textile.
Bronz. Se datează larg. Descoperită în anul 2013.
- 65.** Un fragment de formă pătrășoasă (rebut), dintr-o bucată de metal mai lungă.
Argint, lungimea 10 mm, lățimea 8,4 mm și grosimea circa 3 mm. Se datează larg. Descoperit în anul 2014.

BIBLIOGRAFIE

- ALAIBA 2002 Alaiba, R., *Tezaurul de la Schinetea, jud. Vaslui*, in: *ArhMed*, IV, 117-179.
- ALEXANDRESCU, OLTEANU 1957 Alexandrescu, A., Olteanu, Ș., *IV. Sectorul oraș*, 252-256, in: Nestor, I., Diaconu, Gh., Matei, M., Martinovici, T., Constantinescu, N., Olteanu, Ș., *Șantierul arheologic Suceava. Raportul preliminar asupra săpăturilor din campania anului 1955*, in: *MCA*, IV, 239-278.
- ANDRIEȘ-TABAC, CIOCANU 2015 Andrieș-Tabac, S., Ciocanu, M., *Un nou tezaur de odoare din prada de la 1653 a cazacilor lui Timuș Hmelnițki*, in: Gorovei, Ș. S., Székely, M. M. (eds.), *Dragomirna. Ctitori și restauratori*, Ed. Sfânta Mănăstire Dragomirna, Sfânta Mănăstire Dragomirna, 175-196.
- ARTIMON 1982 Artimon, A., *Orașul medieval Tg. Trotuș în lumina datelor istorico-arheologice*, in: *Carpica*, XIV, 93-137.
- ARTIMON, MITREA 1976 Artimon, Al., Mitrea, I., *Așezarea medievală de la Curtea Domnească – Bacău*, in: *Carpica*, VIII, 191-224.
- ARTIMON, RĂDULESCU 1981 Artimon, Al., Rădulescu, Al., *Necropola medievală de la Sf. Dumitru din Suceava (sec. XV-XVIII)*, in: *Suceava*, VIII, 85-120.
- BABEȘ, MIRIȚOIU 2001 Babeș, M., Mirițoiu, N., *Necropola medievală de la Poienești, mormântul 729*, in: Nicolae, E., Bârnea, P., *Un ornament pseudo-cufic*, in: Nicolae, E. (red. resp.), *Simpozion de Numismatică, organizat în memoria martirilor căzuți la Valea Albă, la împlinirea a 525 de ani (1476-2001). Chișinău, 13-15 mai 2001. Comunicări și note*, Ed. Enciclopedică, București, 2002, 157-161.
- BALUH 2010 Baluh, A. V., «*Shipinskaja zemlja*»: *istoki i sudba*, in: *Stratum plus*, 6, 27-39.
- BALUH 2008 Baluh, O., *Perehid «Shypyns'koi' zemli» pid vladu moldavs'kyh vojevodu u drugij polovyni 70-h — 90-h r. XIV st.*, in: *BZH*, 2, 150-157.
- BATARIUC 1993 Batariuc, P.-V., *Necropola medievală de la Suceava – Câmpul Șanțurilor*, in: *ArhMold*, XVI, 229-249.
- BĂTRÎNA, BĂTRÎNA 2012 Bătrîna, L., Bătrîna, A., *Biserica „Sfântul Nicolae” din Rădăuți. Cercetări arheologice și interpretări istorice asupra începuturilor Țării Moldovei*, Ed. Constantin Matasă, Piatra Neamț.
- BĂTRÎNA, BĂTRÎNA, VATAMANU 1982 Bătrîna, L., Bătrîna, A., Vatamanu, I., *Cercetările de la Netezi, jud. Neamț*, in: *CercArh*, V, 83-93.
- BĂTRÎNA, MONORANU, BĂTRÎNA 1986 Bătrîna, L., Monoranu, O., Bătrîna, A., *Cercetările arheologice din zona Fintîna Mare-Spătărești, com. Vadu Moldovei, jud. Suceava*, in: *CercArh*, VIII, 85-100.
- BĂTRÎNA et al. 1983 Bătrîna, L., Bătrîna, A., Vătămanu, I., Scorțanu, Ș., *Ansamblul reședinței feudale de la Ciulești, jud. Suceava*, in: *CercArh*, VI, 79-93.
- BOBOWSKI 2009 Bobowski, B., *Plomby tekstylne z wykopalisk na terenie Dolnego Miasta w Gdańsku*, Ed. Bogdan Bobowski, Łódź.
- BODNARIUC 2018 Bodnariuc, M., *Znahidky monet osmans'koi' ymperii' XV-XVIII st. na poselennjah s. Oprysheny ta z jogo okolyc'*, in: *Arheologija Bukovyny: zdobutky ta perspektyvy. II naukovyj seminar, Tezy dopovidej, 6 grudnja 2018 r.*, Cernăuți, 17-19.
- BODNARIUC 2017 Bodnariuc, M., *Vyvchennja pam'jatok kam'janogo viku v Podnistrov'i' ta Poprutti Cheslavom Ambrozhevychem*, in: *Arheologija Bukovyny: zdobutky ta perspektyvy. Naukovyj seminar, Tezy dopovidej, 15 grudnja 2017 r.*, Cernăuți, 18-20.
- BODNARIUC 2014 Bodnariuc, N., *Istoria satului în lumina izvoarelor arheologice*, in: Covalciuc, D. (ed.), *Pagini Oprișenene*, Ed. Grupul editorial Cuvântul, Herța, 238-242.
- BODNARIUC 2009 Bodnariuc, N., *Descoperiri monetare medievale pe teritoriul raionului Hliboca, regiunea Cernăuți*, in: *Al X-lea Simpozion de Numismatică, Programul și rezumatele comunicărilor, 12-13 noiembrie 2009*, Chișinău, 19-21.
- BODNARIUC 2008a Bodnariuc, N., *Trecutul îndepărtat al satului în lumina izvoarelor arheologice*, in: Covalciuc, D. (ed.), *Oprișeni, un sat la răspântiile istoriei*, Ed. M. Șapcă, Zelena Bucovina, 116-125.

- BODNARIUC 2008b Bodnariuc, M., *Arheologichni pam'jatky seredn'ovichchja z sela Oprysheny Glyboc'kogo rajonu*, in: *Vydatni naukovci Chernivec'kogo universytetu. R. F. Kajndl', Materialy V mizhnarodnoi' naukovoï konferencii' «Kajndlivs'ki chytannja»*, chastyna II, 16-17 travnja 2008 r., Chernivci, 33-34.
- BODNARIUC 2007 Bodnariuc, N., *Oprışeni – un sat românesc în Ucraina*, in: *Diversitatea expresiilor culturale ale habitatului tradițional din Republica Moldova: materialele conferinței naționale, 2-4 august 2007*, Chișinău, 266-271.
- BODNARIUC 2006 Bodnariuc, M., *Pam'jatky trypil's'koi' kul'tury v okolycjah sela Oprysheny*, in: *Ivan Franko i Bukovyna, Materialy Mizhnarodnoi' naukovopraktychnoi' konferencii', posvjachenoi' 150-pichchju vid dnja narodzhennja Ivana Franka*, 22 veresnja 2006 r., Chernivci, 200-204.
- BODNARIUC, ISOPESCU 2017 Bodnariuc, M., Isopescu, A., *Numizmatychni znahidky pizn'oryms'kogo chasu z poselen's. Oprysheny*, in: *Arheologija Bukovyny: zdobutky ta perspektyvy. Naukovyj seminar, Tezy dopovidej*, 15 grudnja 2017 r., Chernivci, 18-20.
- BODNARIUC, PIVOVAROV 2009 Bodnariuc, M., Pivovarov, S., *Novi numizmatychni znahidky iz seredn'ovichnogo poselennja Oprysheny*, in: *Tezy Mizhnarodnoi' konferencii' „Shidnojevropejs'ki starozhytnosti v dobu seredn'ovichchja”, prysvjachenoi' 90-richchju z dnja narodzhennja vitchyznjanogo arheologa B. O. Tymoshhuka*, 10-11 kvitnja 2009 r., Chernivci, 8.
- BOGDAN 1913 Bogdan, I., *Documentele lui Ștefan cel Mare. Hrisoave și cărți domnești 1493-1503. Vol. II. Tractate, acte omagiale, solii, privilegii comerciale, salv-conducte, scrisori, 1457-1503*, Ed. Atelierele Grafice Socec & Co., Societate Anonimă, București.
- BOGUSLAVSKIJ, DERGACIOVA 2014 Boguslavskij, G. S., Dergaciova, L. V., *Srednevekovye monety iz raskopok 2005-2010 gg. v Garnizonom dvore Belgorod-Dnestrovskoj kreposti*, in: *ZONT*, II, 131-151.
- BOGUSLAVSKIJ, DERGACIOVA 2010 Boguslavskij, G. S., Dergaciova, L. V., *Moldavskie monety iz raskopok 2005-2007 gg. v Grazhdanskom dvore Belgorod-Dnestrovskoj kreposti i nekotorye problemy postrojki sten Grazhdanskogo dvora*, in: *ZONT*, I, 73-91.
- BOLDUREANU 2015 Boldureanu, A., *Cronica descoperirilor monetare (IX)*, in: *Tyragetia*, S.N., IX [XXIV], 1, 315-322.
- BOLDUREANU 2014 Boldureanu, A., *Cronica descoperirilor monetare (VIII)*, in: *Tyragetia*, S.N., VIII [XXIII], 1, 363-370.
- BOLDUREANU 2009 Boldureanu, A., *Cronica descoperirilor numismatice (III)*, in: *Tyragetia*, S.N., III [XVIII], 1, 345-352.
- BUREAN *et al.* 2009 Burean, A. N., Dergaciova, L. V., Rabinovich, R. A., Telnov, N. P., *Pervye arheologicheskie issledovaniia na poselenii Tarasova (Moldova)*, in: *Stratum Plus*, 5 (2005-2009), 199-215.
- BUZDUGAN, LUCHIAN, OPRESCU 1977 Buzdugan, G., Luchian, O., Oprescu, C., *Monede și bancnote românești*, Ed. Sport-Turism, București.
- BÂRNEA 1984 Bârnea, P. P., *Moldavskij srednevekovyj gorod v Dnestrovsko-Prutskom mezhdureche*, Shtiintca, Kishinev.
- BÂRNEA, NUDELMAN, REABOJ 1990 Bârnea, P. P., Nudelman, A. A., Reaboj, T. F., *Dva monetno-veshchevykh klada XVI i XVII vv.*, in: *AIM* v 1985 g., 239-249.
- CHIȚESCU 1975 Chițescu, L., *Cercetări arheologice la Curtea Domnească din Suceava*, in: *CercArh*, 1, 245-259.
- CHIȚESCU *et al.* 1979 Chițescu, L., Conovici, N., Lungu, R., Păunescu, A., Rădulescu, V., *Cercetările arheologice la Piua Petrii (Orașul de Floci), jud. Ialomița*, in: *CercArh*, III, 199-246.
- CNM-II, III, IV, V.2 Butnariu, V. M. (coord.), *Corpus Nummorum Moldaviae. II. Monnaies et parures du Musée D'Histoire de Iași*, Ed. Vasiliana – '98, Iași, 2001; III. *Monnaies et parures du Musée Départemental „Ștefan cel Mare” de Vaslui*, Ed. Panfilius, Iași 2007; IV. *Monnaies et parures du Musée Départemental de Botoșani*, Ed. Terra Design, Gura Humorului 2010; V.2. *Monnaies et parures du Musée National D'Ethnographie et D'Histoire Naturelle de Chișinău*, Ed. Lexon, Chișinău 2018.

- COSTĂCHESCU 1932 Costăchescu, M., *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare. Vol. II. Documente interne. Urice (ispisoace), surete, registre, traduceri 1438-1456. Documente externe. Acte de împrumut, de omagiu, tractate, solii, privilegii comerciale, salv=conducte, scrisori 1387-1458*, Ed. „Viața Românească” S.A., Iași.
- DERGACIOVA 2019 Dergaciova, L., *Gosudarstvennaia i dinasticheskaia emblemy na pervykh moldavskikh emissiiakh XIV veka (k voprosu o tom, chto schitat aversom, a chto reversom monet Petra I)*, in: VLU, *Seriia istorichna. Spetzvypusk*, 108-122.
- DERGACIOVA 2018 Dergaciova, L., *Monede medievale descoperite la Răzeni (II). Contribuții la tipologia emisiunilor moldovenești*, in: SCN, s.n., V-VIII (XVII-XX) (2014-2017), 97-112.
- DERGACIOVA 2014a Dergaciova, L., *Monede medievale moldovenești din colecții particulare din Republica Moldova (VIII)*, in: RevArh, S.N., X, 1-2, 218-224.
- DERGACIOVA 2014b Dergaciova, L., *Contribuții la cunoașterea sistemului monetar moldovenesc de la începutul secolului al XVI-lea*, in: SCN, S.N., IV (XVI) (2013), 91-109.
- DERGACIOVA 2013-2014 Dergaciova, L., *New coin hoard findings of Moldovan divisional specimens. Contributions to the knowledge of monetary system of Alexander I (1399/1400-1432)*, in: Oltenia, XX-XXI, 154-173.
- DERGACIOVA 2012 Dergaciova, L., *Monede medievale descoperite la Rezeni. Contribuții la tipologia emisiunilor moldovenești*, in: SCN, S.N., II (XIV) (2011), 65-79.
- DOCAN 1907 Docan, N., *Notiță despre monetele lui Petru Mușat*, in: AARMSI, II, XXX, 117-182.
- DUMITRIU 2001 Dumitriu, L., *Der mittelalterliche Schmuck des unteren Donaugebietes im 11.-15. Jahrhundert*, Ed. Tipored srl., București.
- EGAN 1994 Egan, G., *Lead Cloth Seals and Related items in the British Museum*, British Museum, London.
- ELTON 2017 Elton, S. F., *Cloth Seals. An Illustrated Reference Guide to the Identification of Lead Seals Attached to Cloth: from the British Perspective*, Archeopress, Oxford.
- FON-SHTERN 1913 Fon-Shtern, E. R., *Raskopki v Akkerman ltom 1912 goda*, in: ZIOOID, XXXI, 1-12.
- GARVĂN *et al.* 2015 Garvăn, D., Ceaușu, S.-C., Hânceanu, Gh.-D., Groza, V.-M., Munteanu, L., *Cimitirul medieval de la Pietra-Neamț - Dărmănești. Cercetările preventive din anul 2012*, Ed. Cetatea de Scaun, Buzău.
- GIURESCU 1967 Giurescu, C. C., *Tîrguri sau orașe și cetăți moldovene din secolul al X-lea pînă la mijlocul secolului al XVI-lea*, Ed. Academiei R.S.R., București.
- GOGU 2002 Gogu, M., *Monede medievale și moderne descoperite la Curtea Domnească din Suceava*, in: Nicolae, E. (red. resp.), *Simpozion de Numismatică, dedicat împlinirii a 125 de ani de la proclamarea independenței României. Chișinău, 24-26 septembrie 2002. Comunicări și note*, Ed. Enciclopedică, București, 2003, 201-212.
- HÂNCEANU, MUNTEANU 2015 Hânceanu, Gh., Munteanu, L., *Descoperiri monetare din Târgul Romanului (punctul „La Bibliotecă”)*, in: ArhMold, XXXVIII, 157-174.
- HUSZÁR 1961 Huszár, L., *Merchant's seals of the 16th and 17th centuries*, in: FolArch, CIII, 187-194.
- ILIESCU 2000 Iliescu, O., *Aspecte ale economiei monetare în Moldova sub domnia lui Alexandru cel Bun*, in: RevIst, 1-2, 59-95.
- ILIESCU 1970 Iliescu, O., *Moneda în România*, Ed. Meridiane, București.
- IONIȚĂ 2001 Ioniță, A., *Podoabe asociate cu monede în tezaure medievale aflate în colecția Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan”*, in: Nicolae, E. (red. resp.), *Simpozion de Numismatică, organizat în memoria martirilor căzuți la Valea Albă, la împlinirea a 525 de ani (1476-2001). Chișinău, 13-15 mai 2001. Comunicări și note*, Ed. Enciclopedică, București, 2002, 209-220.
- ISNSR 1965 Russev, V. M. (red.), *Istoricheskie sviazi narodov SSSR i Rumynii v XV – nachale XVIII v. Dokumenty i materialy v trekh tomakh. Tom I (1408-1632)*, «Nauka», Moskva.
- KOPECZNY 2016 Kopeczny, Zs., *Cuțite medievale târzii și pre-moderne din colecția Muzeului Național al Banatului*, in: AnalBanat, s.n., XXIV, 393-411.

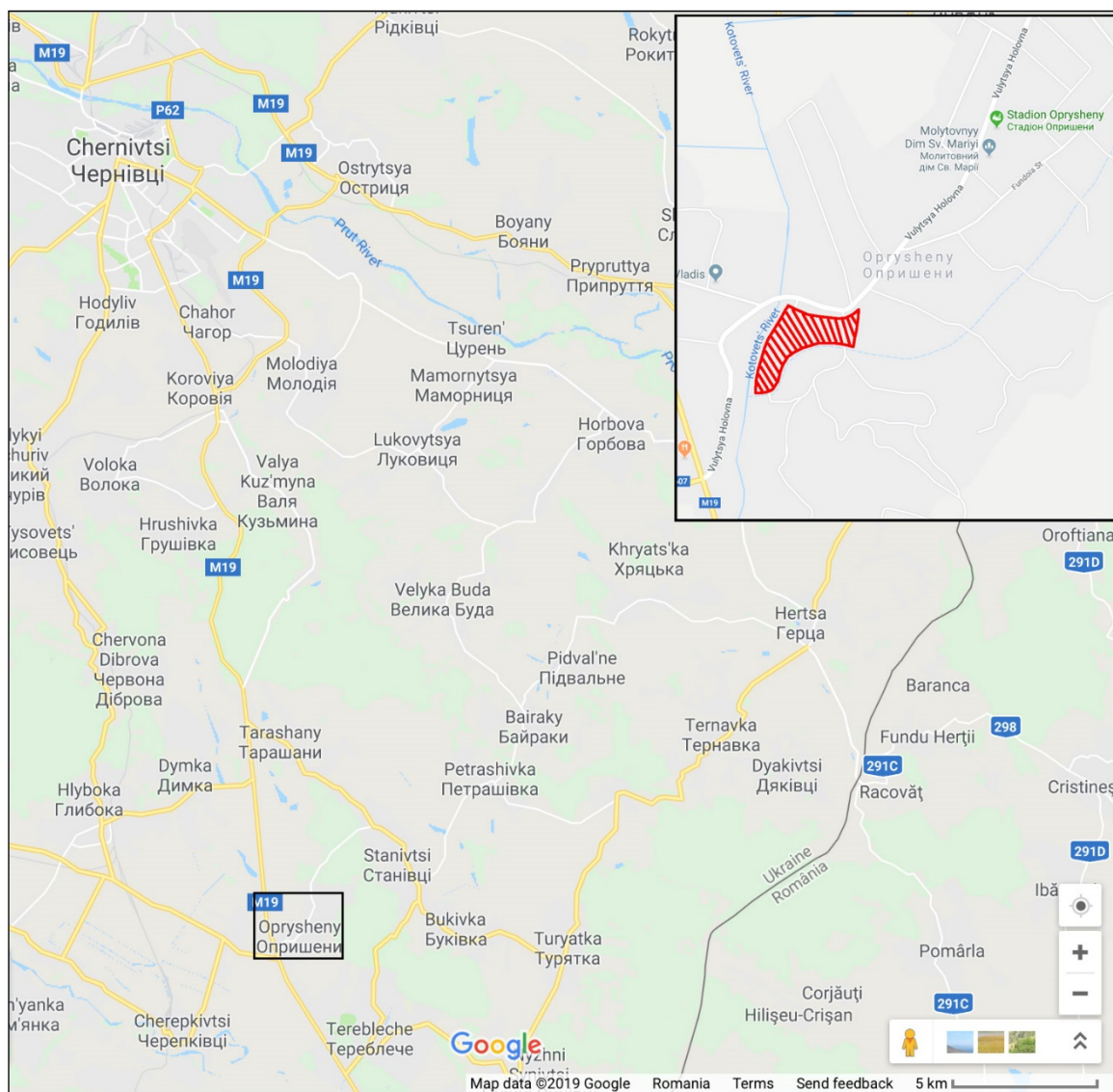
- MAĆKOWSKI 2012 Maćkowski, T., *Plomby towarowe jako źródło badań historycznych*, in: KHKM, 60, 395-404.
- MARINESCU 1910 Marinescu, I., *Bogdan III cel Orb (1504-1517)*, Fundațiunea Universitară Carol I, București.
- MARKEVICH, POLEVOJ, FIN 1961 Markevich, V., Polevoj, L., Fin, Sh., *Kugureshtskij monetno-veshchevoj klad XV v.*, in: TGIKM, 1960, 75-112.
- MATEI, EMANDI 1982 Matei, M. D., Emandi, E. I., *Habitatul medieval rural din Valea Moldovei și din bazinul Șomuzului Mare (secolele XI-XVII)*, Ed. Academiei R.S.R., București.
- MATASĂ 1955 Matasă, C., *Șantierul arheologic Piatra-Neamț (r. Piatra-Neamț, reg. Bacău)*, in: SCIV, VI, 3-4, 819-842.
- MIRCEA, HÂNCEANU 2013 Mircea, O., Hânceanu, Gh., *Descoperiri arheologice din Târgul medieval al Romanului (Punctul La Bibliotecă). Catalog de expoziție*, Ed. „Constantin Matasă”, Roman.
- MITREA *et al.* 1955 Mitrea, B., Diaconu, Gh., Matei, M., Alexandrescu, Al., Constantinescu, N., Martinovici, T., Nicolescu, C., Olteanu, Șt., *Șantierul arheologic Suceava - Cetatea Neamțului*, in: SCIV, VI, 3-4, 753-818.
- MITREA *et al.* 1954 Mitrea, B., Cămpina, B., Diaconu, Gh., Andronic, Al., Birzu, L., Constantinescu, D., Constantinescu, N., Foit, G., Martinovici, T., Mircea, M., Ochinciuc, M., Olteanu, Șt., Zsékely, Z., Ștefănescu, Șt., Turbatu, M., Vătășianu, V., *Șantierul arheologic Suceava - Cetatea Neamțului (r. Suceava, reg. Suceava)*, in: SCIV, V, 1-2, 257-324.
- MITREA *et al.* 1953 Mitrea, B., Nestor, I., Casan, I., Cămpina, B., Constantinescu, D., Diaconu, Gh., Dimian, I., Foit, Gr., Ionescu, V. O., Szekely, Z., Vătășianu, V., *Șantierul Suceava*, in: SCIV, IV, 1-2, 335-393.
- MORDOVIN 2018 Mordovin, M., *Textilvégek védjegyei: A textilkereskedelem régészeti emlékei a Magyar Királyság területén [Trademarks on Cloth Ends: The Archaeological Heritage of Textile Trade in the Hungarian Kingdom]*, Ed. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest.
- MORDOVIN *et al.* 2017 Mordovin, M., Bodnariuc, M., Kalinichenko, V., Prohnenko, Y., *Zahidnojevropejs'ki tovarni tekstyl'ni plomby XIV-XVII st. na zemljah pivnichnoi' Bukovyny*, in: *Arheologija Bukovyny: zdobutky ta perspektivy. Naukovyj seminar, Tezy dopovidej, 15 grudnja 2017 r.*, Chernivci, 54-57.
- MUNTEANU, GARVĂN 2018 Munteanu, L., Garvăn, D., *Descoperiri monetare recente în cimitirul de la Piatra-Neamț, cartierul Dărmașești (jud. Neamț)*, in: SCN, S.N., V-VIII (XVII-XX) (2014-2017), 183-195.
- NEAMȚU 1980 Neamțu, E., *Le trésor d'objets de parure et de monnaies découverte à Sihleanu (comm. Scorțaru Nou, dép. de Brăila)*, in: *Dacia*, N.S., 24, 341-353.
- NEAMȚU 1961 Neamțu, E., *Obiectele de podoabă din tezaurul medieval de la Cotul Morii, Popricani (Iași)*, in: *ArhMold*, I, 283-293.
- NEAMȚU, NEAMȚU, CHEPTEA 1984 Neamțu, E., Neamțu, V., Cheptea, S., *Orașul medieval Baia în secolele XIV-XVII. II. Cercetările arheologice din anii 1977-1980*, Ed. Junimea, Iași.
- NEAMȚU, NEAMȚU, CHEPTEA 1980 Neamțu, E., Neamțu, V., Cheptea, S., *Orașul medieval Baia în secolele XIV-XVII. Cercetările arheologice din anii 1967-1976*, Ed. Junimea, Iași.
- NICOLAE 2012 Nicolae, E., *Pièces apotropaiques de l'époque de la Horde d'Or découvertes en Moldavie*, in: Gemil, T., Pienaru, N. (coord.), *Moștenirea istorică a tătarilor, II*, Ed. Academiei Române, București, 87-96.
- NICOLAE, BĂRNEA 2001 Nicolae, E., Bârnea, P., *Un ornament pseudo-cufic*, in: Nicolae, E. (red. resp.), *Simpozion de Numismatică, organizat în memoria martirilor căzuți la Valea Albă, la împlinirea a 525 de ani (1476-2001). Chișinău, 13-15 mai 2001. Comunicări și note*, Ed. Enciclopedică, București, 2002, 151-169.
- OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU 2005 Oberländer-Târnoveanu, E., *Emisiunile monetare bătute pe teritoriul Moldovei în vremea lui Ștefan cel Mare (1457-1504). Analiză critică*, in: CN, IX-XI, 299-388.
- OCHERKI 1987 Dragnev, D. M. (otv. red.), *Ocherki vnesnepoliticheskoi istorii moldavskogo kniazhestva (poslednjaja tret XIV - nachalo XIX v.)*, Știința, Chișinău.

- OGUY 2009 OGuy, A., *Descoperiri monetare din Bucovina: comparații cantitative*, in: *Al X-lea Simpozion de Numismatică, Programul și rezumatele comunicărilor, 12-13 noiembrie 2009*, Chișinău, 17-18.
- OLTEANU 1959 Olteanu, Ș., *Oraș*, 687-695, in: Martinovici, T., Olteanu, Ș., *Șantierul Suceava. Campania 1957*, in: MCA, VI, 679-697.
- PÂRVAN 2008 Pârvan, K., *Colecțiile numismatice ale Muzeului Național de Istorie a României: monede moldovenești și muntene din colecția R. Zăveanu*, in: CN, XIV, 357-377.
- PÂRVAN 2003 Pârvan, K., *Încă un lot de monede moldovenești din tezaurul de la Rachelu (com. Luncavița), județul Tulcea*, in: *Peuce*, S.N., I (XIV), 431-446.
- PÂRVAN 2002 Pârvan, K., *Monede moldovenești descoperite la Suceava (I)*, in: CN, VIII, 197-209.
- PÂRVAN 2000 Pârvan, K., *Monede moldovenești descoperite în Dobrogea*, in: Iacob, M., Oberländer-Tâmboeanu, O., Topoleanu, F. (ed.), *Istro-Pontica. Muzeul tulcean la a 50-a aniversare, 1950-2000/ Omagiu lui Simion Gavrilă la 45 de ani de activitate, 1955-2000*, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale, Tulcea, 563-572.
- PÂRVAN, CONSTANTINESCU 2010 Pârvan, K., Constantinescu, B., *Monede moldovenești din colecția Alessandrescu păstrate la Cabinetul Numismatic al Muzeului de Istorie a României (partea I – Petru I Mușat)*, in: CN, XVI, 137-188.
- PÂRVAN, CONSTANTINESCU 2006-2007 Pârvan, K., Constantinescu, B., *Monede moldovenești din colecția Corneliu Secășanu*, in: CN, XII-XIII, 375-422.
- PÂRVAN, CONSTANTINESCU 2003-2005 Pârvan, K., Constantinescu, B., *Tezaurul de groși moldovenești din secolul al XIV-lea descoperit la Mărmureni, com. Oniceni, jud. Neamț*, in: CN, IX-XI, 225-286.
- PÂRVAN, CONSTANTINESCU 2001 Pârvan, K., Constantinescu, B., *Un lot inedit din tezaurul de la Rachelu (com. Luncavița, jud. Tulcea)*, in: *Pontica*, XXXIII-XXXIV, 625-657.
- PÎNZAR 2016 Pinzar, A., *Hotarul de nord al Moldovei (de la formare, în secolul al XIV-lea, până la statornicirea lui pe Ceremuș, Colacin și Nistru)*, Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași.
- PIVOVAROV 2009 Pivovarov, S., *Monede moldovenești descoperite în siturile arheologice ale Bucovinei de Nord*, in: *Al X-lea Simpozion de Numismatică, Programul și rezumatele comunicărilor, 12-13 noiembrie 2009*, Chișinău, 18-19.
- POLEVOJ 1979 Polevoj, L. L., *Ocherki istoricheskoi geografii Moldavii XIII-XV vv.*, Știința, Chișinău.
- POPA 1969 Popa, R., *Cnezatul Mării. Studii documentare și arheologice în Maramureșul istoric*, Muzeul Județean Maramureș, Baia Mare, 1969.
- PURICI 1996 Purici, Ș., *Moldova față de principatul Halici în sec. XII-XIV*, in: *AnalBuc*, III, 2, 349-362.
- PUȘCAȘU, PUȘCAȘU 1983 Pușcașu, N., Pușcașu, V.-M., *Mărturiile de civilizație și urbanizare medievală descoperite în vatra istorică a Iașilor*, in: *RMM*, XIV, 2, 20-64.
- PIVOVAROV 2009 Pivovarov, C. *Moldavs'ki monety na terytorii' Bukovyny (znahidky na arheologichnykh pam'jatkah)*, in: *Pytannja starodavn'oi' ta seredn'ovichnoi' ystorii', arheologii' j etnologii' (zbirnyk naukovykh prac')*, 2 (28), Cernăuți, 22-35.
- PIVOVAROV, BODNARIUC 2006 Pivovarov, S., Bodnariuc, M., *Moldavs'kyj grish gospodarja Bogdana III iz s. Oprysheny*, in: *Ivan Franko i Bukovyna. Materialy Mizhnarodnoi' naukovo-praktychnoi' konferencii', posvjachenoi' 150-pichchju vid dnja narodzhennja Ivana Franka, 22 veresnja 2006 r.*, Cernăuți, 226-228.
- REABȚEVA 2014 Reabțeva, S., *Piese de podoabă și vestimentație din Moldova și Țara Românească în contextul relațiilor cultural-istorice (secolele XIV-XVII)*, Ed. Istros, Brăila.
- REABȚEVA, CIOCANU 2009 Reabțeva, S. S., Ciocanu, M. M., *Nakhodki srednevekovogo vremeni s poselenija Tarasova v Moldove (po materialam chastnoj kollekcii)*, in: *Stratum plus*, 5 (2005-2009), 164-198.
- REABȚEVA, DERGACIOVA 2017 Reabțeva, S. S., Dergaciova, L. V., *O dvukh novykh nakhodkakh pozdnesrednekovykh kladov iuvirnykh ukrashenii (k voprosu o prisutstvii derivatov zolotoordynskikh izdelii v pamiatnikakh Moldavskogo kniazhestva)*, in: *Stratum plus*, 6, 91-116.

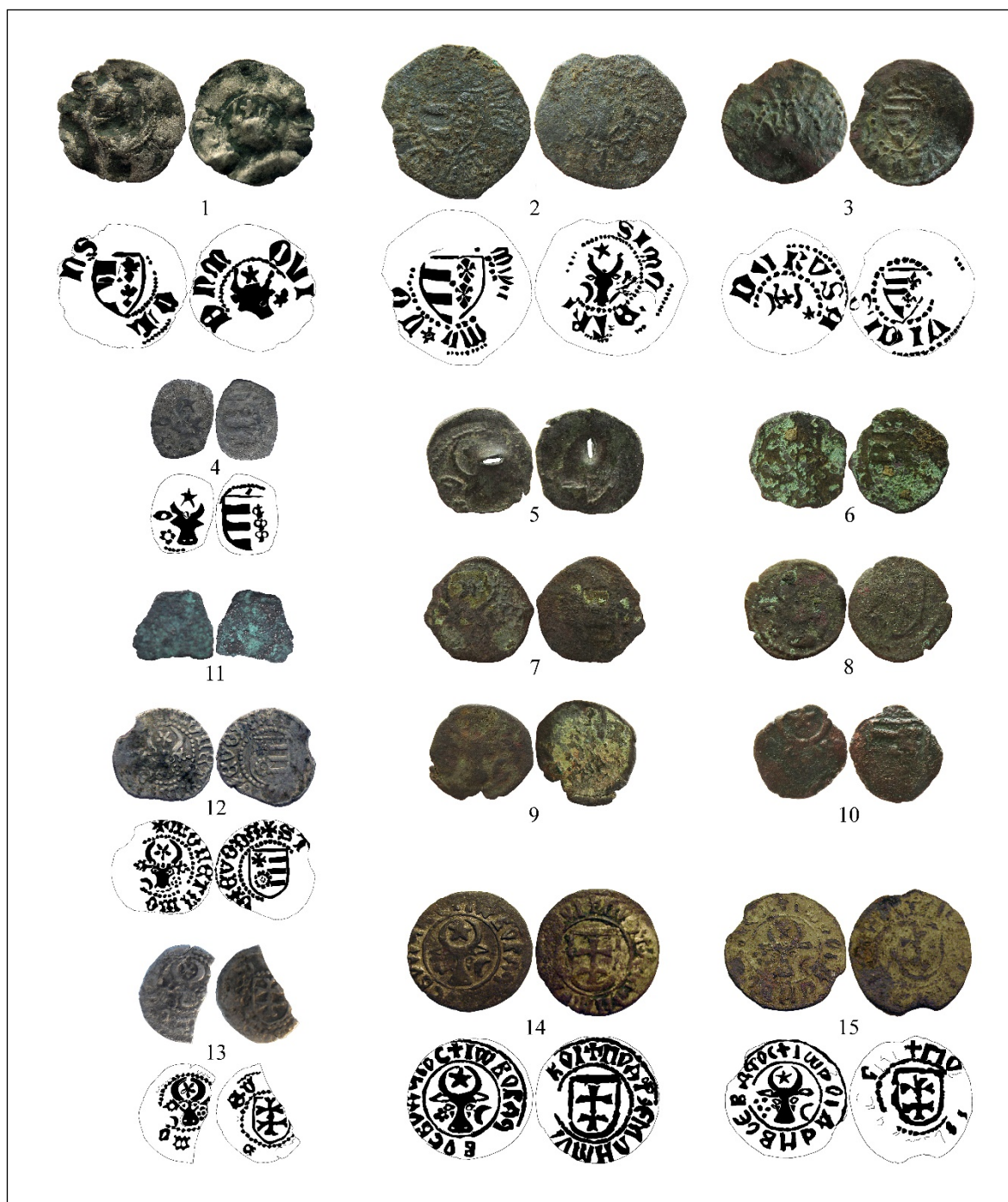
- ROMSTORFER 1913 Romstorfer, K. A., *Cetatea Sucevii descrisă pe temeiul propriilor cercetări făcute între 1895 și 1904*, Ed. Inst. de arte grafice „Carol Göbl”, București.
- SPINEI, POPOVICI 1985 Spinei, V., Popovici, R., *Cercetări arheologice din necropola medievală de la Hudum, jud. Botoșani*, in: *ArhMold*, X, 74-88.
- SPINEI, POPOVICI-BALTĂ 1974 Spinei, V., Popovici-Baltă, R., *Principalele rezultate ale săpăturilor de la Hudum-Botoșani din anii 1970-1972*, in: *Din trecutul județului Botoșani, I, Comunicări prezentate la sesiunea științifică organizată de muzeu, 9-11 februarie 1973, Botoșani*, Muzeul Județean Botoșani, Botoșani, 115-134.
- ȘTIRBU 1980 Știrbu, C., *Valori românești păstrate în muzeele din străinătate – un tezaur de la Petru Mușat*, in: *CN*, III, 77-86.
- ȘTIRBU, STANCU 1975 Știrbu, C., Stancu, P., *Monede din tezaurul de la Rachelu aflate în colecția muzeului de istorie a R. S. România și importanța lor istorică*, in: *BSNR*, LXVII-LXIX (1973-1975), 121-123, 143-166.
- TEODOR, NEAMȚU, SPINEI 1969 Teodor, D., Neamțu, E., Spinei, V., *Cercetări arheologice la Lunca-Dorohoi*, in: *ArhMold*, VI, 187-212.
- TEZAURE 1994 Butnariu, V. (coord.), *Tezaure din muzeele orașului Chișinău, secolele XVI-XVIII*, Ed. Universitas, Chișinău.

LIST OF ILLUSTRATION

- Pl. I. The location of Opișeni village nucleus on the map of Cernăuți region in Ukraine.
- Pl. II. The Moldovan coin specimens found in the nucleus of the Opișeni village: 1 Roman I; 2 Peter I or Roman I; 3-11 Alexander I; 12-13 Stephan III; 14-15 Bogdan III.
- Pl. III. Archaeological objects found in the nucleus of the Opișeni village: cloth seals from: 16 Mechelen; 17 Gdansk, cloth seal of the Tudors Rose type; jewellers: 18-21 earrings.
- Pl. IV. Archaeological objects found in the nucleus of the Opișeni village: 22-40 finger rings.
- Pl. V. Archaeological objects found in the nucleus of the Opișeni village: 41-49 buttons; 50 cloth hook; 51-52 decorative appliques; 53-56 household items; 57-62 fragments from various religious object used in cults; 63-65 fragments from unidentified objects.

Pl. I. Harta regiunii Cernăuți din Ucraina, cu precizarea locului în care se află vatra veche a satului Oprisheni.

Pl. II. Monede moldovenești descoperite în vatra veche a satului Opișeni: 1 Roman I; 2 Petru I sau Roman I; 3-11 Alexandru I; 12-13 Ștefan III; 14-15 Bogdan III.

Pl. III. Obiecte găsite în vatra veche a satului Opișeni: sigilii vamale pentru textile: 16 Mechelen; 17 Gdansk, sigiliul de tip Roza de Tudor; obiecte de podoabă: 18-21 cercei.

Pl. IV. Obiecte găsite în vatra veche a satului Oprișeni: 22-40 inele.

Pl. V. Obiecte găsite în vatra veche a satului Opișeni: 41-49. nasturi; 50. cheatori; 51-52. aplice decorative; 53-56. aplice de la cuțite; 57-62. fragmente de la obiecte religioase și de cult; 63-65. diferite fragmente de obiecte cu întrebuințare neprecizată.